

Год. VI.
God.ДУБРОВНИК,
DUBROVNIK,31. маја 1907.
мајаБр. 10.
Br.**О С В Е Т А * * * * *****прича старога боцмана¹**(Пријевод с рускога). **К. М. Стањковић.****I.**

— И сами сте изволели служити у флоти, ваше 'с'ко² благородство, па можете разумети каква је та флотска служба. Дабоме, вода није сухи пут, и ако си паметан, одма се с њом не шали, већ је поштуј и Бога се често сећај. Бивало је свашта за време моје службе. У оно старо доба учили су нас — не као данас, већ више бијењем и батинама, а нарочито ако су командант или старији официри имали наклоности за то. Такве су прилике биле онда, те као да без тога никако не беше могућно...

— А јесте ли дуго служили, Захарићу?

— Служио сам цара двадесет и три године, ваше 'с'ко благородство. Боцман сам био осам година и три пут сам одлазио на „далеку“.³ Видео сам много што-шта, може се рећи. Вукли смо се по камењу код Сахалин-острва са нашим клипером,⁴ а нисмо се само један пут борили са буром у океану и милостивог Бога спомињали, али право да вам кажем, никада не могу заборавити како смо се на „Галебу“ враћали кући у Русију. Јесте ли слушали што о „Галебу“? Били смо допловили већ близу Кронштата... Као да нас Бог гледа казнити, те нам посла несрећу. „Запамти ти, флото руска,

¹ Боцман — нај старији матроз, ностромо. ² високо. ³ На далеку пловидбу. ⁴ Врста ратне лађе са једрилима.

како се за грехове суди!“ Прошло је већ тридесет и шест година од тога доба, а и сада се свега сећам као да је јуче било...

Омален, широких плећа и сед као овца, Захарић, с којим сам седео у маленом чуну и једног раног летњег јутра ловио гречче на удице у близини Оранијенбаума — на један пут умуче и са напрегнутом пажњом гледаше својим малим очима на пловке. Још један тренутак и он извуче из воде великог гречча.

— Добро парче! прошапта Захарић скидајући са удице рибу, која се праћакала, и бацајући је у ведро са водом. Овде је њихова вода, ваше 'с'ко благородство!

Он пажљиво натаче глисту на удицу, поплува је мало, баци је у воду и запаливши своју лулицу, напуњену крџаком, ућута.

Мени не бејаше до гречча.

Кад сам дознао да је Захарић био на несрећном „Галебу“, о чијој сам трагичној катастрофи слушао још у младости, хтедох, разуме се, да од очевца дознам што о појединостама, у толико више, што се у своје време о узроцима те несреће свашта говорило.

— Дакле, Захарићу ви сте били на „Галебу“? — повиках ја.

— Да, био сам... Служио сам на фор-марсу,¹ ваше 'с'ко благородство... Али божја воља... Мало се нас тада спасе са „Галеба“, — готово прошапта Захарић не спуштајући ока са пловке. — Гле ти хуље, само трза а не ће да се закачи! — додаде он машући главом.

— Причајте ми, Захарићу, о „Галебу“... Испричајте ми све, чега се сећате.

— Боље је — после, кад свршимо лов, јер риба не воли разговор... И ако је риба, опет, и она има разума.

— А ви, Захарићу, причајте полако — она не ће чути. Па ћемо после како треба јести и пити и ловити ћутећи.

— Кад већ кажете — полако, онда — добро — пристаде Захарић, очевидно заинтересован у неколико питањем

¹ Кош на предњој катарци (coffa di trinchetto).

о закуски и гледајући радознало и умиљато на котарчицу, која је стајала на крми и из које стршаше боца с ракијом.

— Можда бисте и сад попили коју? понудих га ја.

— Па не ће, ваше 'с'ко благородство, шкодити ако и попијем, — одговори весело Захарић, који сад очевидно живахну. — Онако у место чаја. То је сад чак и корисно, јер ово време... Сунашце се већ високо попело. Скоро ћемо и заставу подићи...¹ Погледајте само: — праве краве! — додаде Захарић са ироничним презрењем показујући својом поцрнелом руком, са надувеним жилама, на две оклопњаче које стајаху код Кронштата и јасно се виђаху на чистом хоризонту. — Немају никаквог изгледа... Нису оне као стари бродови... Катарке им кусе, голе... Само су по имену катарке, — говораше Захарић, докле сам ја отварао боцу.

Са неком побожном помњом узе он својим искривљеним, сухим прстима чашицу, која до врха беше напуњена, затим скиде свој изгњечени качкет и наздравивши ми, лагано, уживајући као каква пијаница, поче цедити ракију.

— Хвала лепо, ваше 'с'ко благородство. Славна ракија! — рече он одобравајући и врати ми чашу.

— А хоћете ли јести? — понудих ја и пружих Захарићу хлеб са маслом.

— Хвала лепо, ваше 'с'ко благородство... Ја ћу то већ после појести, — рече он турајући хлеб у шпаг свога старог отрцаног капута.

Удесивши удицу Захарић је баци у воду и тихим, нешто промуклим басом, отпоче своју причу у мртвој тишини летњег лепога јутра на мирном мору.

¹ На ратним бродовима застава се подиже у 8 ч. пре подне, од којег се времена рачуна дан.

PJESNIKOVA TAJNA.

Napisao A. Fogazzaro preveo M. Grgurić.

IV.

One noći ne sklopih oči, a sutridan udoh naj prvi u dvornicu blizu blagovaonice, gdje su Englezi običavali između 7. i 9. doći da piju čaj. Kroz noć bila mi se pojavila sumnja da ne bi onaj slatki glas bio njeke gospođe što sam vidio prvi put dan prije, i koja bijaše došla na ručak zajedno s gospodom što je mirisala ružom. Ova dođe da pije čaj sama, okolo 8 sati i pô. Malo za tim uđe njeko kroz vrata, kojima sam ja obraćao leđa, i pozdravi je. Bijaše glas njezin.

Do onog časa bio sam u velike uznemiren; svaki korak što bih čuo, moje bi srce zatrepetalo. Njezin me je glas umirio odmah, kao led kad stisne vodu. Sve je u meni umuklo; osjetih se miran, ali bez ikakva drugog osjećaja, do onog sadanjeg časa.

Netom dođe, sjedne pred svoju prijateljicu. Vidjet je, bio bih rekao da joj je dvadeset i pet godina, bijaše visoka struka, plavokosa, imala njeke fini, nježni izraz, dva oka mirna, kao kratkovidna, koje nalikovahu njezinu glasu, blagu ali malo promuklu, s nekim dubokim izrazom razuma; ruka bijela i malena i ona je imala jednaki izraz. Udario mi je u oči zlatan prost prsten na prstenjaku lijeve ruke.

Ona me i ne pogleda, već se stade razgovarati s drugom gospodom. Divno se je ona osmjehivala, a kad bi se osmjehivala, bila je to miloglasna nježna muzika! Razumjeh da je raspitivala o nekoj nesreći, koja se bijaše dogodila one noći na jezeru. Ja sam bijah o stvari obaviješten. Bila je uprav poslije ponoći pukla bijesna oluja, a jedan je *combali*, krećat pržine, potonuo s nesretnim brodarima. Prihvatih onu zgodu i uzeh kazivati engleski kako se nesreća dogodila. Ona me po-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

gleda malco začudena, odvrti mi koju riječ naj čišćom talijanštinom, tako malo me ponizujući; zahvali mi lakim kretom glave, ozbiljnim i blagim pogledom; pak nastavi govor sa svojom prijateljicom. Tada izidoh, radostan s onog pogleda; ali ipak ne bez njeke mučne bojazni i njeke nove dvoumice. Činilo mi se kao da je već ljubim, a da ona ne nalikuje nikakvoj drugoj ženi; da njezina ljepota, skoro drugijema skrivena, imala bi biti nekako osobita i čudna za ljubovnika; a da je i duša njezina zastrta nekom koprenom, nekom tajnom. Bijaše li ona slobodna? bi li me mogla ljubiti? Ovo bijaše nova dvoumica, nova muka. Dogodilo mi se, kao kada snivam umjetnički sastavak, te se u nj zaljubim u misli; a pak kada sam s perom u ruci, i bijelim listom pred sobom, hvata me tisuća sumnja i sree mi klone.

Vidjeh je kasnije pod madjalima; bijaše sama i čitaše. Ja, na dva koraka od nje, gledah izvrsnim durbinom hôtela sada kule na svojoj liti, sad mjestanca u dolini, sada parni brod, skoro nepomičan sred zelenila vode, sada grad Lugano, u kojemu se mogahu mal da ne vidjeti osobe na *quaisima*. Gledao sam sve to, jedino da budem blizu nje, misleći uvijek kako bih joj mogao govoriti. Ona zaklopi za jedan čas knjigu. Tad joj se ponudih, ali ovaj put talijanski, da ću joj pokazati mjesto gdje je utonula ona lađa kreata pržine. Prihvati vrlo ljubezno ponudu, te položi knjigu, digne se i dođe do prislona, koji je oivičio (zarubljavao) bastiju, okruženu madjalima. Opazih da joj korak bijaše malo nestalan; lijeva noga kao malo zatrnila.

Valja da i lijeva mišica nije imala snage kao desna. Na jedan mah osjetih da mi je srcu lakše i mekše radi toga; a ne ću da potražim zašto me to nekako obeseli nadom. Ona shvati odmah da ja poznavah mjesta, te me stala zapitkivati za imena mjestija i brda, kad joj sobar hôtela dođe kazati:

— Gospodin vas želi odmah.

Prenuh se. Na njezinu licu prođe, a preko njezine volje, prolazna neka sjena nezadovoljstva; pa kad se tomu dosjeti, trenutno rumenilo. Izvine se udvornom besjedom i ode; te mene ostavi sretnijeg i ganutijeg nego li bih mogao kazati. Gospodin! Ko bijaše ovaj gospodin? Nešto neodredivo u vidu, u

držanju; prsten, naušnice s briljantima, sve mi je ostavljalo malo nade da je ona slobodna.

Bijaše zaboravila svoju knjigu, Leopardove pjesme, što me u velike začudi. Na prvoj stranici bijaše napisano koso ovo ime: *Violet Yves*. Nadah se da će se povratiti, ali nasuprot dođe sobar da uzme knjigu. Od njega saznah da je gospođa došla, ima osam dana, s mužem, a da se je ovaj odmah razbolio. Sada mu je bilo nešto bolje. I ako sam se nadao ovoj riječi „muž“, ta me riječ žalostivo kosne. Prođe me volja i snaga da mu upravim druge upite.

Bio sam uvjeren, u svojoj vrućoj mašti, da gospođa Yves nije srećna. Njezina udiljna ljubeznost prama meni; naslada skoro očigledna, s kojom se bijaše sa mnom zadržala, kazivahu mi da ne bijaše zaljubljena ni u koga. To je nekako blažilo moju ogorčenost. Bio bih rada znati kakav je ovaj muž i koliko mu je godina, ali se čuvah da to raspitam, ne toliko s bojazni da se ne izdadem, koliko jer mi se činilo, s ovakim pitanjima, da bi nju uvrijedio, a sebe ponizio.

Ona ne sađe na ručak. U večer bilo je muzike u dvornici. Ulazio sam i izlazio svaki čas iz dvornice, nadajući se da će bahnuti. Ne dođe; okolo 10 sahata odoh tužan sjesti ispod maddjala. Noć bijaše divna, a mjesec koji se pomaljao nama iza leđa, ostavljao je u sjeni, nas i nizbrdicu strmu do dna, i dio jezera; preko jezera, sve od vode do neba, od bližnjih rta na istoku, do udaljenih snijegova na zapadu, sjala je srebrena mje-sečina. Približih se prislonu uzdišući.

— Prekrasno li je!

Izmakne mi usklik čuđenja. Gospođa Yves bijaše progovorila one riječi, malo koračaja dalje od mene.

— Vi? — rekoh.

Valjda je u mom glasu bilo više, puno više, izraza nego u mojim riječima. Ona ne odgovori.

— Ovdje je odviše lijepo — nadodah. — Skoro udi čovjeku.

Ona ne odgovori ni na ove riječi.

— Jutros — reče — htjela sam vas pitati za ime one liti, ondje prama nama, koja mi je toliko mila.

— Ne znam — rekoh. — Ne vjerujem da ima kakvo ime.

Nakon malo časova muka, slatki glas nastavi, tiho, skoro bojažljivo: — Imali biste joj vi nadjenut jedno ime; vi koji ste pjesnik.

— Vi znate? — uskliknuh — Vi me poznajete?

— Da, gospodine — odvrati. — Čitala sam jednu vašu novelu u stihovima: *Luisa*.

— Vi ste čitali *Luisu*?

Umukosmo obojica za nekoliko trenutaka.

Duboko, divno ganuće ne dalo mi da progovorim; ona bijaše ostala začuđena osjećajući toliko ganuća u mom glaslu.

— Vidite da vas poznajem mnogo, prihvati ona dopokon.

— *Luisa* me je činila toliko plakati. Nijesam mogla vjerovati da je ono napisao čovjek. Doznah danas od jednog gospodina Talijanca da ste baš Vi. Mišljah da je ono koja djevojka napisala, kakva Luisa. Oh kako sam je željela poznati!

— I ja željeh poznati Vas.

Ove mi riječi izmakoše, i odmah umuknuh. Ne znah, da li sam ih morao razjasniti; međutim ona opazi da je kasno, i ode. Nešto me u njezinu pozdravu dirnu neugodno, i sprovedoh noć užasno nemirno, misleći da mi je ona bila za jedan čas mnogo blizu, pa da se je od mene udaljila. Stavno bila je našla da su budalaste ili odveć smione zadnje moje riječi. Bijah zabrinut i veseo zajedno, jer mi se činilo kao da sam uvidio malo njezinog osjećaja. Kako bijaše fino, kako bijaše uzvisito! Sada valjalo je odmah rastjerati dvoumicu. Usnuh prije zore, i snivah da sam sve pričao, sve, Mrs. Yvesovoj, a da je njezin slađani glas brujaio: znala sam, znala sam: ali da joj lice bijaše ipak turobno.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

МАМУРЛУК.

Birò Lajos. — С мађарског Славко М. Косић — Мостар.

Путем се лагано спуштаху са једнога брега. За леђима им беше красни летњиковац, а још доста далеко испред њих Барцијева вила.

— Држала сам — рече девојка — да не ћете доћи.

— Лако је било доћи — проговори Олт, — само је тешко остати.

— А зашто?

— Мрзим ове летњиковце. Хотел је згодан, бучан, у њему ври, баш као наручен.

Девојка се замисли. У вили је било и одвише соба, али онамо га не може позвати.

— Знате ли шта — рече му брзо радосних очију — да ли тражите много? Захтевате ли много?

— Ох, — смејао се Олт — откуда!

— Недалеко одавде наш баштован имаде једну кућицу. Лане, како је на Татри било много гостију, издао је једну собу. Могли би ту узети. Истина, није тако сјајна, али згодна ће Вам бити.

— Добро. Изврсно. Изванредно!

И упуте се онамо. Савили су око виле, попели се на брежуљак и ево их на месту. На једној страни брега била је бела кућица, иза ње се подигла стена, а испред ње спуштао се шипраг.

— Красно, — рече Олт. — Како ћу тек одавде снимати сјајне сунчеве зраке!

— Стрина — Јулча! — викне девојка.

Из куће се појави красна, висока, јака сељанка. Одмах се погодише. Олт је добио пространу, видну собу са земљаним подом.

— Моје ствари ћу Вам послати још данас после подне — рече јој он.

Отпратио је девојку и онда се растадоше. После подне се преселио у нови стан.

— Ох — рекао је у себи — једва сам четир стотине ко-рака далеко од ње.

У њиховим очима ово је била нај већа вредност стана. Хтели су да буду близу једно другога, да се виде свакога часа, да чују глас једно другога. Ово је била љубав на почетку, ватрена, јака наклоност, распламтила се жестоко. Девојка је почела. Сликара је био лењи сањало, беспослени мислилац, филозоф без енергије. И она се почне забављати с њиме, у душу му је улила интересовање, приморала је његов ум да мисли на њу, у срце му је утутнула благи поглед њених црних очију. Пролетос му је ваљда и десет пута већ рекла да дође на Татру, и њена слатка чврста воља господарила је над леношћу господина сликара. Он је волио девојку, али да му она није била тако заповеднички рекла, да мора доћи, његов комодитет, његова леност и неспособност задржали би га преко лета код куће, или би још можда отишао на другу коју страну.

И добро што је сада дошао. Девојка му беше близу, до ње се није морао много трудити, а њен глас, поглед, читаво блаженство, красну и сјајну појаву жудно је очекивао из дана у дан, од часа до часа, и красоту њену гутао је жудним очима. Та заједно су били читав дан. Сликара је седео крај затегнутога платна, а она би му онда долазила. Гледала је његов рад, чекала га, па би тек затумарали куда. Често би га и довикивала; Олт је по који пут читав дан остао у Барцијевој вили. Он јој се није морао удварати, није се преоблачио, меку кошуљу није замењивао крутим панцирем. За њега је лено, топло лето било пуно слатких, мирних сензација. Радост му је падала на срце као мека, свежа летња кишица. Леп је био живот пун лености, комодитета и беспослице. А и девојка је била лепа. Црне очи и красна облина, глас јој и рука подједнако лепи, била је дивна, како би је само пожелети могао.

Његова душа, којој се никакав осећај није био приближио, била је опијена. Будио би се и заспао с девојком. На њу је мислио пре него што би заспао, мислио би на њу, када се пробудио. Буновним очима посматрао је ниске гредице и шаптао је њено име:

— Јелена Јелена

Срце му је било препуно, при мамурном прелазу сна у јаву. Крв му је врела од узбуђивања и после бурнога сна, у slabим савњаријама, помишљао је на њу ватреном жудњом, као никада дотле.

На пољу је било свануло, сјајна летња зора. Врата се отворише и уђе жена, баштованка. Носила је воду и ишла на прстима, да га не пробуди.

..... Заспао је био мислећи на девојку, будио се мислећи на њу. На пуначку, црвену газдарицу није никада ни помислио. У души му је сјала красна, нежна лепота девојчина. Али у пожудном мамурлуку, у пијаном заносу иза сна, гледао је газдарицу. На девојку би мислио. Та му је помисао мирисом зачинила његове снове, та га је мисао опијала иза сна. Али онде, пред њим била је жена.

Није био свестан, да vara. Девојци је био посветио сваку мисао, сваки часак. И кад је у бунилу грлио газдарицу, мислио је на девојку. Овака јутра стављаху у души његовој слике несвесне, мамурне, буновне.

Једнога дана пробудио се доцније. Погледа на сат. Девет је било већ прошло. У то уђе газдарица.

Напољу је одјекивао топао девојачки глас:

— Олте, Олте.....

Он је осећао, како му се на лице навлачи оловна тама. Сва му крв појури у срце и укочен страх осећао је на сваком делу тела; боли га.

Девојка остаде напољу. Само је чуо њен глас:

— Олте, дођите на језеро. Каква леност, те и сада спавате.

Није му дошла у собу. Оде. Олт је опет почео да дише. Али му узбуђено срце притискиваше мисао: да је ушла унутра? Као што је већ долазила, да види по коју слику. Како би га погледала? Шта би му рекла? Како би схватила у девојачком незнању, да имаде један једини грех, а то је, да постаје мамуран кад помисли на њу.

Брзо се обуче и пожури за њом. Напољу, на чистом, летњем јутарњем ваздуху осећао је, да је погрешно. Погрешно је у слабости. Погрешно је, јер нема довољно снаге да се одупре мамурлуку.

До сада је волео меку, филозофску леност своје душе, а сад се гнуша при помисли на њу. Читав један живот могао би

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

преспавати са таквом душом, али не би се могао примити дужности.

Срце му је било пуно топле нежности према девојци. Сад је воли. Волеће је и онда, кад му буде жена. Али то је прошло, мамурна сванућа уверише га, да и онда мора имати чврсту вољу, а он сам гази ону верност, коју би по срцу своје требао поштено да одржи. Прекомерно је удовољавао својим тежњама, у лености својој и одвише се био запустио, те своје ћуди није могао да заузда вечном обавезом. Красна девојка постала би несретна, уплакана, остављена жена. Волио је девојку и хтео је да је средном учини, и сада је видео да с њиме не ће бити сретна. Поштено се загледао у душу, па није ни љубав видео да му је јака, да му може забранити.

А девојку је поштено љубио. Знао је, да је поштен. И хтео је да остане поштен. Није отишао за њом на језеро. Врнуо се натраг. Спакује ствари. Отпутује.

Stеpa.

Spjeваo Dragutin M. Domjanić. Zagreb.

Barišnjo, kako su zlatne Vam kose,
oči su modre i pune sanja,
nismo li nekada ruku o ruku
išli po stepi, gdje k nebu se sklanja?

Jel kako beskrajna stepa je tiha?!
Sunce je zašlo, na grimiznom žaru
čini se brezova šuma tik neba
srebrnim cvijećem na plamnom oltaru.

Večernji lahor tad prošlo po ravni,
uvela trava je šaptati stala,
stepski se orao vinuo k neba,
sjena od kreljuti nad nama pala.

Nigdje ni zvuka, mi slušasmo sami
rodnoj na grudima, daleko od ljudi
milujuć travu ko uvojke zlatne,
slušasmo, djeca, gdje priča se budi.

СОКРАТ

(по Еушифрону)

старински призори

од

Јована Бовија.

Писац „Сократа“ Јован Бовио (Giovanni Bovio) родио се у Трани 1838 год. а умро у Напуљу као професор тамошњег универзитета 1902. год. Био је велики научњак и филозоф, редак књижевник и искрени родољуб. Као посланик у парламенту припадао је републиканској странци. Своју књижевничку каријеру отпочео је млад, јер је још у 21. год. издао своје прво дело „Saggio di filosofia universale“ за којим је следовао читав низ разних дела моралне филозофије и историчне критике у којима се огледа генијалност и солидност његовог образовања. Најзнатније му је међу њима „Uomini e tempi“ у којима суди о људима. У последње време одао се и позоришту и написао три дела, пуна значаја и дубоких мисли а та су: Сократ, Христос у Пуриму и св. Павле. Прво од ових дела, које је писац посветио Атини, доносимо овде у преводу као пример и доказ његова мишљења и писања.

Преводилац.

ЛИЦА:

СОКРАТ, КСАНТИПА, ЛАМПРОКЛО, ИФИКРАТ (Сократова породица).

МЕЛЕТ, ЛИКОН, тужиоци.

ТЕРПНЕЈ, народни пјесник.

ХЕРЕКРАТ, старац.

ЕУТИФРОН, Херекратов син.

ТЕОДОТА, хетера

Једна тубинка из Мантинеје

Весник, атински грађани:

Трг у Атини. — С десна гледаоца трем куће првога архонта; с лева, крајњи део Теодотина врта. Поред трема, улица што води на трг суднице; у дну, улица што води Кули. — С преда, до трема, јавни олтар, на коме је попрсје Јупитера; пред њим гори слаб пламен.

Кад се завеса дигне, цитареди свирају у делу врта, који се не види, Симонидову химну погинулима на Трмопилима.

Терпнеј (седи у врту и слуша пажљиво химну, међу тим долазе) Мелет и Ликон.

Ликон (Цитаредима) Доле с том химном! Ништа ми није одвратније од Симонидових стихова и Сократове прозе. Доле!

WWW.UNIBG.BG

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мелет. Прослављај ти дед': Анахреонта, афродизијског певача, господара симпозија, чије усне дишу нектаром. У њему се мисао и уметност спајају као Дионисије и Венера.

Терпнеј. (Устајући) Ви се не можете противити укусу других, који се још сећају кланца, што води из Тесалије у Локриду. (Цитаредима) Наставите.

Мелет. Не ћете, Јупитера ми, кад кажем.

Теодота. (Појавља се и стоји код уласка) Није ли ово Атина? Није ли ово гостољубиви дом?

Ликон. Право кажеш, Теодота. Али стани мало и кажи нам ти, шта има на свету или бар у Грчкој надувенијег од Симонида и лажнијег од Сократа?

Терпнеј. Не пресуђуј, о Теодота, него запитај ти њих, кад свет буде престао сећати се оних и мислити о њима, куда ће онда dospети ова два заштитника атичких богова? (Цитаредима) Продужите. Ја прибегавам оним успоменама, док други у Атини предлажу Пританеј Стезихору.

Ликон. Ни Стезихору који лаже, ни Сократу који квари.

Терпнеј. Смеш ли ти поновити ту увреду Сократу? А ја теби смем пребацити у лице крађу новаца у Лампсаку и осуду на коју си осуђен.

Ликон. А ја теби новац који узимаш од хетера, од како ти музе не крпе огртач.

Терпнеј. Новац мени, и то баш он, о Теодота!

Теодота. Сократ те је поправио, а онај је остао исти какав је био у Лампсаку. (Улазе многи гости; последња туђинка из Мانتинеје. одевена у белу, која застане у дну позорнице).

Мелет. Добро дакле, кад се већ препирете око Сократа, нека сваки од вас расправи на свој начин то питање и нека буде Теодотина прва реч.

Терпнеј. А последња, ако је запитају, оне лепотице из Мانتинеје.

Ликон. Говорићу најпре ја, а они нека престану с том дреком што називате химном.

Терпнеј. (Диге руку а циталери престају). Говори.

Туђинка. (У дну). Узалуд је. За три дана Сократ ће доћи у плодну Фтију (одлази).

Теодота. Ох! Ове се речи слажу са Сократовим и личе на неки мој сан. Усних како један старац одлази а једног града после њега нестаје!

Терпнеј. (Шапчући Теодоти) Теодота, Сократ те је извежбао у говору; Мелет те љуби; ти можеш збунити Ликона и отргнути од њега Мелета. Данас ће Атина доказати нешто најбожанственије: што може лепота у одбрани мудрости. (На Теодотин миг сви улазе; Теодота, Ликон и Мелет остају. Згледају се ћутећи).

Мелет. (Малко збуњен) У твојим сновима, Теодота, ври машта оданих. У сумњи поднео сам тужбу против Сократа, то признаје и Ликон, и у сумњи сам, да ли ћу остати при њој. Имам ли ја разлога мрзети тога старца?

Теодота. Старац мање него ти желиш, Мелете. Ако свака длака што му поседи придобије једну душу, олимпијаде које му се нагомилавају, увећавају му младост. Два су разна узрока вашој мржњи: код тебе немоћ, код њега несносљивост. Ти га, Мелете, мрзиш, само с тога што он мисли тако, како ти не би могао никада мислити, па ма доживео Прометејеве године; а Ликон, јер Сократ мисли друкчије него он. Млака је твоја мржња; упорна је и јака његова. Ти би хтео да си ти тај оптужени, а Ликон није рад да у опште буде Сократа, ни да ко на њега личи.

Мелет. (Ликону) Каже ли ваљда нешто ова жена?

Ликон. Каже да, кад бих је ја волео, волео бих је толико, колико мрзим Сократа. У тим речима је твоја мера.

Мелет. Каже она и више

Ликон. Оно више што она може доказати, показује сликарима.

Мелет. Ти врећаш жену!

Теодота. Не; он је хтео да каже, да у Атини има две разне уметности: ја показујем сликарима онај део себе, који представља душу; он продаје младићима онај облик говора, који крије мисао.

Ликон. Мелете, овуда је прошао Сократ!

Мелет. Мора да је велик, кад је оставио трага.

Теодота. Али је о другоме говорио, није о вама.

Мелет. Прође ли, дакле, збиља овуда?

Теодота. Уће виде и остави у мени жељу да га опет видим.

Мелет. А шта ти рече он, о моја Теодота?

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Теодота. Учини више него што рече. Учини то да му је после Антистен могао рећи: Фидија је изрезао ову статуу; ти си јој, Сократе, улио душу.

Мелет. Ако душа, коју ти је он створио, личи на тебе, ја бих хтео да се спасе уметник, пошто се осуди филозоф.

Ликон. То је све једно. Душе, које он ствара, вади их из своје.

Мелет. Ако она личи тој твојој, зар онда није врло лепа? Шта је рекао, шта је мислио, шта је могао човек додати твојој лепоти?

Ликон. Ти си онај истражилац, који се губи у сувишноме истраживању, јер богови да би себе заштитили, метнули су границе истраживању...

Мелет. Онога што је лепо? Не, јер ме направеше Атињанином.

Теодота. И то у оно доба, кад Сократ говори о *лејо*ме и *свејо*ме у хетериној кући.

Ликон. Где се *лејо* продаје а *свејо* крије.

Теодота. Овуда је прошао човек који ништа не продаје и ништа не крије. Онај човек, који се у Потидеји, у Делеју, у Амфипољу бори гледајући ведро у лице непријатељу а не тражи награду; који проучава власти и законе а не утркује се за државним звањима, који при изборима војсковође није гледао да се улагује ни народу ни моћнима, који говори атички боље него ико други а нити кога тужи, нити кога брани. Онај босоноги старац, који свуда поучава, свакога дана, целога дана а не тражи за то новаца и... смешка се благо... и... не плаче, не мења боју... а... зове ли се Ликон тај човек?

Ликон. Ни Ликон, ни Сократ. Зове се мит твоје маште.

Теодота. Да, (Мелету) њему мора да изгледа чудновато да има таког човека. А теби?

Мелет. Ја га зovem Сократом.

Ликон. Сократ је спрему отровао, немој, Мелете, да је прихватиш. Она те је чекала да ти одигра улогу хетере, а хетере нису нај мањи повод опадању атинске државе. Сократ има два сукривца, једног невидљивог а другог, који се и сувише открива, обојица демони, обојица од њега обликовани и не бих знао који је од њих двојице опаснији по државу. Она ти је представила

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мит, а ја ћу здрпнути вунени огртач, којим се тај мудров покрива, и показаћу ти човека гола.

Теодота. Дед' да га видимо гола, Ликоне!

Ликон. Онај идеални облик, онај мит за кога ти рече да се не зове Ликон, не зове се ни Сократ. Мит је он у устима следбеника, у очима хетера, на остацима каквог циклског песника; али пред олтарима градским и пред државом атинском то је човек, који се направио ничим да надвиси све. Да је он први архонт, војсковођа или што веће, не бисмо га се бојали. То његово ништа, мање је и у исто време више од свега: то га чини недирљивим као неку визију, непипљивим као неку тајну, баш онаког као оног демона, кога је обликовао, који је уз њега и од кога он добива светлост. И ако нисмо нај мудрији као он, ми обични смртни, можемо ипак да схватимо да *ништа* постане неки пут да не речем *јаче*, али свакако *ојасније* од многих бића заједно, нарочито кад то ништа надвиси мало по мало све државне власти и почне уздизати над државним боговима оног свог демона мање необичног народу него што слуте пританци па и сами свештеник Јупитера Елеутеринскога.

Мелет. Па?

Ликон. Ви се нај пре дивите, узбудите, ускомешате, а он онда оспе своју иронију на вас, на његову охолу понизност (сниходљивост), на туђе богове, на свога демона.

Теодота. Ја сматрам, Ликоне, више атичким оне богове, који мене штите, него оне које ти заштићаваш. Минерва је мудра и остаје у Кули. Венера је лепа и влада срцима; Делфички бог назвао је њега нај мудријим а није од тебе тражио помоћи. Скидајући Сократу огртач пустио си да падне твој и оголио си твоју прилагодну религију.

Мелет. Зар немаш већих разлога да га тужиш?

Ликон. И кад би их имао, пред судом хетера Сократ би победио.

Мелет. Јаох! (мећући руке на следе очи). Између хетериних нагађања и реторових увеличавања нај непознатија је у Атини Истина.

Ликон. Истина? ... Мелете, ти си један од оних који га прозиреш заносећи се, а упропашћујеш разложећи. Треба већ да си увидео да ја браним обичаје а заустављам богове који беже, на прагу кућа простога света. Моји пак робови чувају моје куће.

Мелет. Хетера те дакле боље упознала од мене. Ти ниси тако говорио, кад си ми предао тужбу.

Ликон. И онда као и сада ја сам тебе бранио, оно што се за тобом руши и рекох да је онај олтар нем тамо, свет на граници твојих имања.

Мелет. Олтар је свуда свет; то разумех и прихватих тужбу.

Ликон. Баци је, па ће је сама хетера дохватити, кад буде бранила против нове науке своје драго камење, плод својих пољубаца.

Мелет. Такав ти је Ликон, Теодота: он по занату сипа речи да прикрије мисли; из рачуна има оштру вољу. Кад би се град срушио, рачун би га задржао непомична код последњег комада пропилејског мермера.

Ликон. Не говори ти то мени, боље реци ти то оној твојој, у којој уживаш; она жели да се град сруши да би га својим новцем на ново подигла, само под условом да се на Акрипољу забележе ове речи: *Спарѳа сруши Аѳину; на ново је подиже хетера из ерхејског племена.*

Теодота. Не сме се порећи да овај ретор уме неки пут да свој гњев извија у есхиловом стиху; него ми се учини да у претпоследњој речи, доста необичној, има један дорски самогласник. Немој да ти тај самогласник избегне пред Атињанима, кад будеш читао тужбу против Сократа.

Мелет. Мораш признати, Ликоне, да су се овде Грације сложиле да бране мудрост. А што би ти, Теодота, учинила да се тужба стргне?

Теодота. Је ли против Сократа? Да он живи још годину или две више, то може бити иде у рачун ономе који у њему види оца или мужа; хетера тражи Сократа.

Ликон. Чудновато!... Ти дакле желиш да остане и даље при тужби?

Теодота. Ликон, Мелет, Анит, тужиоци, хелијасте, овде само један хоће: у њему тужба, у њему ослобођење. Али његово је ослобођење у самој тужби.

Ликон и Мелет. Не разумемо те.

Теодота. Она старица што тамо доле че на разбоју, може ли, неким чаролијама, ускорити залазак сунца?

Ликон. Прост народ то верује.

Теодота. Прост народ верује исто тако да је Сократова судбина у твојим рукама. Покушај га само бранити, Ликоне, Сократ ће сам устати против твоје одбране.

Ликон. Ти би кан'да хтела да ме натераш да променим улогу.

Теодота. Остани при тужби, Ликоне; одустани од ње; остани, одустани; — да си два пута толики Ликоне, па и три и десет пута, не би могао ни што додати ни што одузети часу, који се приближава.

Ликон. Ако то мора тако бити, онда су нај бољи они који су сарадници судбине. Смело само, Мелете! Хетера је оставила Сократа.

Теодота. (Удаљује се смешећи се). Оставила сам вас њему. (Са прага) Чувај се, Ликоне, да ти се онај дорски самогласник не поткраде у тужби. Атина је исто тако опасна као и страни демон. (Улазећи у кућу зауставља се на прагу и обраћа се Ликону) Ах, Ликоне, сетих се речи некога песника.

Ликон. Којих?

Теодота. Там' доле с' пружа за брегом оним

Богата златом и шкољкам разним

Обала пуста, а с брега пири

Ветриц те душ' успављује, мири

Многи јунаци чувени и смели

Пределом оним владат' би хтели

Ал' један влада без свита сјајних

У простом руху без реса бајних

Без круне царске без адићара

Само са речи простом без чара

И не над људ'ма што сад живе само

Већ кој' и доцније живеће тамо.

Ликон. Ко је тај?

Теодота. То је онај који би се звао Сократ да у тој земљи живи Ликон. (Уђе у кућу).

(Мелет и Ликон излазе из побочних врата врта говорећи и зауставе се на пијаци).

Ликон. Каква је то наука, коју дели Сократ хетерама: наша воља није воља; оптуженик је судија; тужиоци су једног

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кваритеља за оптужбу... Па... старица која тамо доле че. Ох, кад се не би још друге жене од њега удаљавале!

Мелет. Стојиш ли још чврсто при тужби?

Ликон. Кад би ме ти, Анит и други напустили вичући при проласку Сократа: Место мудрацу, праведнику; ја се не бих макао, него бих му довикнуо: Проћи с друге стране, лакрдијашу!

Мелет. Твоја мржња цврчи као сирово дрво на ватри, које гори и дими се!... Шта ће она жена?

Ликон. Која?

(Тућинка из Мантиније ступа с улице која води Кули и зауставља се гледајући непомична Мелета).

Мелет. (Тућинци) Твоје су ноге лагане као у Ате и потмуле као рђав сан!... Ко си? Шта хоћеш? Како се зовеш? У Мантинеји и дуж Арголиде, од Орхомена до Телеје ниједан ми Грк није знао рећи твоје име. Овде те зову Тућинком.

Тућинка. (Показујући неки папирос) Овде, поред Сократовог имена, забележила сам данас и твоје. Проћи ћете кроз нове нараштаје вечито спојени, вечито раздвојени.

Мелет. Иди... Тај ми је језик непознат. Тако не говоре Јелини. Из уста оне друге излази лепши атички говор... Ја водем Теодоту.

Тућинка. Ти не можеш ни волети ни мрзети и ниједна жива пут не може се с тобом оплодити! (Оде путем што води Судници).

Ликон. Изгледа да те она Мантинејка познаје.

Мелет. Она ме теби тешње придружује... Ал' ево Сократа. (Посматра га слабо прикривајући своје дивљење, док Сократ прилазећи им из улице, која се види у дну, гледа још од прве појаве, пут Архонтовога трема). Има на његовоме лицу нечег пролетњег, одблесак унутарњег неба. Баш то твоје нападање на њега увећава у мени жељу да га чујем. Хоћеш ли први проговорити с њим?

Ликон. Хоћу, да ти докажем да он није ништа особито и да оно његово уобичајено застајавање као укопан и упирање очију у једну тачку а да не гледа, пре би рекао кип него жив створ, пусто је лакрдијашење.

Мелет. Како то? Ја то сматрам друкчије него ти.

(наставиће се).

LETIMICE KROZ POLJICA (Poljica i Poljičani).

piše Jakov Pivčević.

I.

Godine 1807. pade u Poljica francuska vojska, strašilo ondašnje Evrope, podjarmi ih, tisućugodišnju slobodu poljičke knežije za vijeke ukine, kuće popali, pokretnine pokrade, crkve ogoli, poglavice postrijelja i muškarce rasprša po svijetu.

Iza takog udara Poljičani se skameniše i lutahu u mrtvilo bez glave i bez cilja, i kud bi okom, vigjali bi ernilo, a kuda krokom, gazili bi ruševine. Uzdišući za izgubljenom slobodom, nijesu znali ni pomisliti na budućnost, a kamo li se na što ozbiljna odlučiti.

Tripud, kaže se, sreća pomaže junaka, a trideset i tri nesreća zalijeta jadnika. Kroz kratko vrijeme Poljičani pretrpješe još dva golema udara. Rastrojiše im domovinu i podjarmiše je pod tri susjedne općine: Omiša, Splita i Sinja, da okuša, kako je slabijemu uz jačega. Malo za tim ukinuše im jedini narodni zavod, sjemenište Priko, gdje se je gojila i branila naša blagosovljena glagolica, koja bi bez Prika odavna iščezla bila i gdje se pisala i naša poljička bosančica (stara ćirilovica).

I ernoj se sudbini katkad smili nad patnikom, a vrijeme svakoj nesreći nagje melema: tako se poče i Poljičanima razgaljivati pred očima, otresoše se ubitačnog mrtvila i počeše se sami u se pouzdavati, te marom i radom osoviše se na svoje noge. Pogradiše izgorjele kuće, obradiše zapuštene zemlje, napasoše stada, uputiše se u trgovinu, posvetiše se nauci i progledaše, a i bolje bi da nas nije mnogo, a tijesni nam megjaši.

*

Mnogi su strani ljudi o Poljicima pisali; više ih površno, neko pogrješno, a malo ih temeljito. Ipak su im Poljičani harni i zahvalni.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Nekoličak domaćih sinova, prožeti domovinskim žarom, pisali su o Poljicima, ne samo da isprave netačnosti i popune nedostatke, nego da potaknu mlagje na ozbiljan rad, ne bi li nam cikla vedrija budućnost.

Svak je dužan priskočiti u pomoć rodnom zavičaju, kako bolje znade i može, te ću i ja, koji sam Poljičanin od glave do pete. Meni su Poljica najmiliji amanet za Bogom, i za njih bih glavom na trupac. I nek nijesam turista, pokušaću da pišem o

„Poljicima i Poljičanima“

jedinom namisli, da strani svijet bude mogao imati pravi pojam o nama. Nek mi se ne upiše u grijeh, ako način pisanja ne zadovolji štioća. Nek mi je hrvatski jezik materinski, nije moja krivnja, nego zlobnih vremena u kojim sam živio, da ga bolje ne poznajem. Sve sam nauke, od bukvice do misala, izučio u tugjim jezicima, i cijeli moj život, u raznim školama, razne predmete poučavao u tugjim, a najmanje u materinskom jeziku. Nije mi pretjecalo vremena da pratim orijaški razvitak našeg jezika, i s tugom sam zaostao. Živio sam u ona doba, kad su naumili nas južnjake odnaroditi; ne uspješe, jer bismo tvrdokorni, borismo se, ne dadasmo se i ostadosmo Hrvati, kakvi ćemo i pod ploču.

Starina pop P. Škarica, Podragajac, prvi se je od naših, mravinjim marom, dao na ispitivanje povjesničkih podataka o našoj knežiji, pri čemu nije štedio ni troška ni truda, i znao je gladan, žedan, sanen i ozebao, brda prevaliti i vode pregaziti; još i danas mladenačkim zanosom tim se bavi.

Nije mu zaostao u ljubavi za naša Poljica poljički kneževski koljenović, Alfons pl. Pavić, višegodišnji potpredsjednik na dalmatinskom namjesništvu. Pradjed mu se je rodio u Srijanima, selu gornjih Poljica, u kući koja je još čitava, Pavić-kula zvana. Uza sve teške zvanične poslove, našao bi Pavić vremena da probire uredovne arhive i prijateljske privatne knjižnice, dok je sakupio dragocijeno biserje o našoj prošlosti, koje je i objelodanio na svoje troške. U posljednje su doba i drugi naši pisali o našim stvarima, kao Ivanišević, Kapić, Matešan, Miličević i drugi.

Sve što je poljičko ljepšim mi se čini i zanima me. Ja uzdišem za našom slavnom prošlošću, žalosti me naša sadašnjost, a čeznem i zabrinut sam za našu budućnost, kojoj još ne vidim utrtog puta, da bude sretna. Zanimaju me naše stare, zaboravljene porodice, porušeni kneževski dvori, požrtvovnost i hrabrost naših junaka i junakinja, kojim bi se mogli ponositi i veći narodi. Zanima me naš Zakonik (Statut), pisan krasnim hrvatskim jezikom, ikavskim narječjem, poljičkom bosančicom (ćirilovicom), i nek je bio oštar i okrutan. Zanimaju me i raspre i mudre osude poljičkog Stola, kojima ni današnji zakonoše ne prigovaraju. Zanima me naša stara glagolica, koju nam ne iskorijeniše kroz tamne vijekove ni sila mogućnika niti lukava previjanost zavidnika. I kako su je naši stariji obranili, i mi ćemo i naši mlagji, jamčeći joj opstanak imanjem i glavom. Zanimaju me običaj življenja, nošnja, sastanci, skupštine, bratovštine, pogodbe, dogovori, ugovori, prigovori, razgovori, igre, šale, dosjetke, doskočice, nagagjanja, gonetanja, nadmudrivanja, basne, pripovijetke, pjesme, porugivanja, nazdravice i žalovanja. Zanimaju me roditeljski, prosti i zdravi napuci svomu porodu: Boga se bojte, starijeg slušajte, u tugje ne dirajte, svoje čuvajte, molite, radite i štedite, pak se nikoga ne bojte. Zanimaju me naše planine, brda, humci, bregovi, glavice, doline, prodoli, uvale, uzbrdice, visočine, krši, ravnice, ledine, oranice, livade, gajevi, ograde, pašnjaci, šume, okrajci, goleti, vrtli, rasadnjaci, voćnjaci, vinogradi, vrela, vrući, lokve, potoci, virovi, skokovi voda, na kojim djeca mline grade, i škrapice u kamenu, gdje se vile umivaju. Zanimaju me i ljudi patarenski ostanci, koje naša vjera i zdrav razum zabacuju, kao praznovjerja, zablude, predsude, dvoumlja, gatanja, vračarije, ciganije, vragolije, čaratanja, vile, vukodlaci, i marinoreci. Zanima me i dječije takmenje, ko će bolje ralo nasaditi, lisu smožditi, drvenicu oplesti, nož ukrnjeti, sviralu složiti, lulu iskopati, kamiš prožgati, zid prosukati, kućicu zgraditi i most šćemeriti. Zanima me priprostost našeg življenja, u kom te ne ubija jednoličnost, niti iznenadjuju nagle i nenadne promjene: sve teče odregjenom pravilnošću i kreće se kao vlakovi po tračnicama. A i da te ne zaokupljaju razni poslovi, bogata te priroda i tjelesima mnogovrsnim i raznim pojavima drži budna i blažena. Nigdje nijesi

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ni slobodan ni zadovoljan, kao u krilu majke prirode. U njoj slobodno osjećaš, misliš, dišeš i mičeš se, niti te stežu oni lažni gradski obziri, da po njihovu umuješ i kumuješ, drugačije si medo i divljak! Uživaš blagu toplotu tihog povjetarca i dršćeš kad vior zviždi, građ siplje, snijeg kiha, munja blista i grom se kroz oblake ori. Zabavljaju te raznoliki glasovi stvorova koji lete, plaze i hodaju, bilo da se dozivlju, razgovaraju, miluju, psuju, vesele ili jadikuju. Diviš se nebrojnomu bilju, od gorostasa hrasta do patuljka lišaja, raznoliku lišću i šarenu cvijeću, koje te omamljuje i plućé ti u prsima liječi. Veseliš se s dječicom kad opaze da trešnja rumeni, višnja erni, jabuka, kruška i smokva žuti, jagoda crveni, gloginja, kopriva i smrečke zore, oskоруše i trnovače gnjile, murve paštre, grožgje šarovita, sočivo se mahunja, žito žutoklasi, kukuruz klipa, a krumpir se, repa i rodakva počnu zametati.

Dijeliš djevojačko blaženstvo, kad im je sito blago zaleglo u plandišta, a one bezbrižno u hladu popijevaju, predu, šiju pletu, vezu, potpliću, prošivaju, krpe i jedna drugoj otkrivaju tajne svoga srea.

Motriš neiserpivu žurbu težaka, kojom vrši kućne i poljske poslove, kojim ne može na kraj, da danom i noću, petkom i svecom radi. Nema poljički težak odmora, ne znade za zabavu, lagodnost, udobnost niti za užitak; svi su mu dani jednaki, i svako doba godine nosi novog trudnog rada. Žale ga, ali mu to ne pomaže. Krči tvrdu zemlju, koju znojem natapa, da mu pleća škriplju; mrví kamenje, kao da ga grom cijepa, i upotrebljuje ga u pregrade da uzdrži zemlju, a vodu svede u potoke, da mu rad ne kida ili u vodomaićine pretvori. Sije sočiva svake vrste, bijelo i žuto sjeme; sadi svakovrsna zelja, lubenice i plodne voćke. Naj više mu nevolje zadaje rad oko loze, na koju je svaki bič navalio.

Zanima me žetva, vršídba, branje kukuruza, trešanja, višanja, smokava, maslina, jabuka i krušaka; zanima me kad se otresaju oskоруše, trnovače i murve; kad se mlate orasi, bajame i željud; kad se kosi sijeno, zrna kukuruz, kopaju krumpiri, blitva, repa i rodakva, i kad se pači duhan; ali mi zanimanje dopre do uživanja za vrijeme trganja, jer je jamatva naj živahniji i unosniji posao Poljićanima.

Zovemo Poljicima, poljičkom župom, državom, knežijom, mali trokutni, istokračni kraj, do 30 kilometara dug, a manje od pola toga širok. Protežu se od sjevero-zapada k jugo-istoku, od naše rječice Žrnovnice do pada Gubavice. Leže u sredini kršne nam Dalmacije, megju geogr. stup. $34^{\circ} 15'$ — $34^{\circ} 24'$ ist. duljine od F. i $43^{\circ} 29'$ — $43^{\circ} 33'$ sjev. širine, i zapremaju do 360 km^2 uzbrdito-valovitog tla, megju prirodnim granicama: na sjeveru i istoku rijeka Cetina, na podnevu ista i poljičko-brački konô, a na zapadu rječica Žrnovnica i jedna kosa u Mosoru. Ovako je danas, a o stare granice ne slažu se spisatelji; neki ih sužuju, a neki proširuju.

Prvi tvrde, da donja Poljica nijesu pripadala knežiji, nego da joj ih darovala u kasno doba Mletačka. Ko poznaje grabežljivost mletačkog lava, mučno će ovoj tvrdnji vjerovati. Što bi lav zahvatio u svoje jake pandže, niko mu ne bi istegao, a vavijek spravan da što novo ugrabi.

Ne donose tvrdih dokaza ni drugi, koji misle da su knežiji pripadala sela: Kućine, Mravinca, Kotlenice, Bisko, Gardun, Čaporice, Novasela, Blato, Kreševo, Katuni, Ostrog u Kaštelima i neka omanja sela na otoku Braču. Vjerojatnije je, da su spomenuta mjesta bila, dajbudi djelomice, od poljičkih bjegunaca i dobrovoljnih iseljenika; napučena jer ne samo što su im ista obiteljska imena, što uzdrže poljičke običaje, što megjusobno živu u naj tješnjim vezama, nego se sami priznaju Poljičanima.

Jedina je poljička planina gordi Mosor, visok do 1340 metara, malom zubu pitomi pašnjak, koji se proteže od tvrdog Klisa do Zadvarja na ljutom kamenu. Spored njega druga su dva brda raznim imenima zvana.

S Mosora i tih brda, Poljica se na troje dijele, a tako su prozvana s malih ravnica, što su u knežiji. Od mora su do brda Peruna, donja, primorska, uzbrdita; od Peruna do Mosora srednja ravno-valovita; a od Mosora do Cetine gornja, zamorsorska, krševito-škrapava. Prije nego su se šćemerili mostovi, tri na Žrnovnici, a tri na Cetini, budući tijesni klanci u Mosoru, mučno je bilo prodrijeti u Poljica, osim silimice, što bi glavom platio, kao su i Turci u Gatima i na Rošcima, kad su htjeli podjarmiti knežiju. Te su pobjede pospješili krasotica

Mile Gojsalića i hrabrost popa Jurja Pezelja, što su glavom platili.

*

Danas žive u Poljicima preko dvanaest (12) tisuća duša, u dvadeset sela, posagjenih po glavicama i podini brda, a najmanji ih broj po ravnica. Da je vas poljički prostor mekota, a nije ga ni polovica, svakog bi stanovnika zapalo do 30 tisuća četvornih metara, jer danas ih žive 33·3 na četvornom kil.

Donjim Poljicima pripadaju sela :

Podstrana, s odlomecima: Stozanac, Stupi i s. Martin, broji 165 dimova i 1020 duša.

Jesenice, s odlomecima: Krug, Zeljevići, Supetar, Krilo i Orah, 191 i 1416.

Duće, 24 i 207.

Srednja se Poljica opet dijele s dvije uvale na sjeverno-istočna i južno-zapadnja. U južno-zapadnjim su sela :

Srinjine, s odlomecima: Humac, Čvrčevići, Mužinići, Drače Bečići, 84 i 579.

Tugari: Naklice, Truša, Čažin-dolac, Humi, Zastinje, Osič i Račnik, 110 i 879.

Zakućac, 22 i 174.

U sjeverno-istočnim su :

Sitno, Jasenovo, Sitno gornje i donje, Sirotkovići, Višak, Gujine i Dvori, 133 i 840.

Dubrava, gornja i donja, 52 i 382.

Gata, Skočibuhe, Podselje i Varoš, 89 i 691.

Čizla, 23 i 112.

Ostrvica: Slidinje, Alfrevići, Šaškorovići, Kreatovići, Radevenjići, Kovačevići i Dragičevići, 71 i 449.

Zvečanje: Smolonje, Brdine, Gornje selo, Nugorje, Martići, Stanići, Paukići i Gračina, 79 i 520.

Kostanje: Selaca, Podstinam, Sridoselo, Tičinovići, Podbijelom, Marasovići, Juričevići i Šimunovići, 150 i 1016.

Podgragje: Jerčići, Škarice, Marušići, Milavići, Bralići i Bašići, 70 i 427.

U gornjim su, zamosorskim Poljicima tri sela :

Dolac-donji: Polje, Rošci, Kotlenice, Zaradičje, Osoje, Trišnjevo i Lutovije, 160 i 1070.

Dolac gornji: Radovići, Novasela, Seline, Putišić, Rudine, Nahrt, Velanjiva, Luke, Nečaj, Kupris, Doli, Nediljišće, Končuo, Bunja i Doli, 190 i 1589.

Trnbusi, 53 i 461.

Zašto se ovim imenima zovu poljička sela, neki naga-gjaju da im nagju izvora; pošto mi se ta nagagjanja čine bez temelja, ne iznosim ih.

Sela su poljička jedno drugomu blizu, da bi mogao dozvati, razdijeljena na komšiluke, a kuće im sbivene, kô ovce u toru, rijetko je naći osamljenih kuća. Pošto je u Poljicima 1739 dimova, pada na svaku obitelj 7 glava, a za moga pamćenja bivalo je u nekim kućama do 40 čeljadi, tako odaljenih po krvi, da su se mogli vjenčavati.

*

Poljica su zdrav kraj, jer su visočina i bez močvara; zdrav ih uzduh obuzimlje s mora, a planina miriše obilnim planinskim i poljskim cvijećem, a i podneblje im je blago. Donja Poljica ne znadu za zimu, jer u njima i narančavke dozrijevaju; u srednjim zastudi, a oštra je u gornjim, jer su izložena sjevernjaku, i leže u osoju Mosora. U donjim potrusi snijeg i u brzo se rastopi, u srednjim produži za koji dan, a u gornjim zategne i po mjesec dana. Mosorske ga se jametine naspju, a ne rastapa se ni usred ljeta. Visoki i goli Mosor pritegne nad Poljica crnih oblčina, koje se pretvore u grād, te u malo časa uništi vas plod, a ubogog težaka u crno zavije. Znadu se i nebesa prolomiti, i taki povodanj izlije, da nosi i drvo i kamenje. Kliška bura, zadvorski krivčina i jugo, razmahaju se i haraju po Poljicima, kao da su im djedovina, i takom silom pušu, da zaviju, kidaju, lome, gule i ore, nit im odolijevaju stogodišnji hrasti, niti teški, pločnati krovovi kuća. Ljeti zategne suša da i žilje sprži biljkama, i gore je čeljadi i životinji nego u crnoj zimi, jer ne imadu se čim ozeleniti niti zubom zagristi, kao ni o Grguru, koji pripravlja strva psima i lješinarima. U srednjim se Poljicima naj žešća vrućina osjeća; u gornjim i donjim manje, s prohladice sjevernih planina i s morskoga zapadnjaka.

WWW.UNIBS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Istom je nazrijeti Poljica na zemljovidu Dalmacije, i nek nijesu ni Štajerska ni Švajcarska, ističu se nečim, kako stranci sude, što ih čini naj ljepšim krajem naše pokrajine, jer su jako raznolična prirodom i svakovrsnim radom ukrašena. S podneva ih liže more, koje je krasno, i kad je mirno i kad je uzburkano, i kad se igra s pijeskom na obalama i kad mu na dnu gledaš raznovrsne ribe gdje šmigaju kroz morske resine, i kad bijesni i nasrće na kopno, da granice proširi. Uživaš gledati i sijedi Mosor sa njegovim mnogobrojnim vrsima, s kojih je, kako tvrdi Kohl, naj glasovitiji i naj čudnovitiji vrh Dalmacije. Treba, piše Ivanišević, upoznati krševe i prodoli, obronke polja, obere planina i rudine; treba proputovati proplanke i uvale gajeva; pregledati vrelice vode i potoke koji šume, visoke podgojene šume i sitno grmlje, onda ćeš istom znati što su Poljica. Ko svrne na nje pogled s mora, ne može vjerovati da je u njima toliko plodovita prostora, da se može prehraniti do 12 tisuća stanovnika. Ipak, neumornim radom težaka, zemlja mu naplaćuje trud.

*

Ko želi upoznati Poljica, valja da ih dužimice i širimice proputuje: lakše će mu biti dužimice nego širimice, jer i nema puta iz gornjih u srednja nit iz ovih u donja Poljica, pošto se ne mogu zvati putovima ni Rašeljka preko gatskog Mosora niti ostrvički Kuci, gatski Prosik i Stazica, niti Zakučka Brnistra, naklička Lisičina i Rasove, niti truška Stomorica niti tugarski Sukmasim i Oblik niti srinjinski Perun. To su oputine, smrtonosne putniku i životinji. Nijesu nam na diku ni puteljci, koji spajaju sela sa selom i glavnom novom poljičkom cestom. Nema pučanstva i nehajstvo općina krivi su, ako su nam ovakovi putevi, jer ih niko ne uzdrži, a svak ih kvari, navrćući na nje vode i nasipljuć ih kamenjem.

(nastaviće se).

Принципи и методе за израду етнографске карте Балканског Полуострва. * * * * *

(предлог италијанском Географском конгресу у Млечима).

од
Др. Ј. Цвијића.

Др. Ј. Цвијић, универзитетски професор у Биограду, стручњак на гласу по цијелом ученом свијету, послао нам је овај приједлог, који ће бити читан у италијанском конгресу у Млечима. Ова врло учена радња интересује нај прво Словене, па све остале народе на Балканскоме полуострву, а има особиту практичну сврху за будућност. Мило нам је да се њом „Срб“ може китити и захвални смо стога г. писцу. Уредништво.

Ниједна од досадашњих етнографских карата Балк. Полуострва није ни приближно тачна, нарочито у спорним областима. Нај већи њихов број, све етнографске карте балканских аутора, несумњиво су шовинистичке. Има и две-три руске етнографске карте које су израђене поглавито према руским политичким плановима на Балк. Полуострву. Друкчије стоји са етнографским картама европских аутора, изузимајући, разуме се, оне који су радили етнографске карте по иницијативи и жељи балканских држава. Остали аутори тих карата утврдили су доста тачно границе између балканских Словена с једне а Грка, Турака, Арбанаса и Аромуна с друге стране; даље су већ у главном доста тачно означили и међусобне границе између последњих т. ј. између Несловена. Овде они још нај више греше при издвајању Турака и Арбанаса. Затим и при разграничавању македонских Словена и Грка. Али ниједан од тих аутора није довољно знао српски и бугарски и ниједан се није нарочито бавио проучавањем психичких и етнографских особина ова два народа. И зато су од *Ami Boué*-а преко *Kiepert*-а, *Weigand*-а и других установљаване нетачне границе

између Срба и Бугара. Особито се ниједан није умео наћи у прелазним областима између ова два народа, као што је Македонија.

Аутори последњих етнографских карата нису дакле имали довољно поузданог материјала. Али је осим тога махом погрешна и основа према којој су карте радили. Нема досада ниједне карте која би била израђења на чисто етнографској основи. Тако је на пр. *Ami Boué* први колорисао Македонију бугарском бојом, поглавито с тога што је чуо да се македонски Словени зову Бугарима а није, као странац, разумевао смисао тога имена. Ја мислим да је исто тако с мало разлога Др. *I. Müller* обележио све Словене битолског вилајета као Србе. На другом сам месту дао критику *Hahn*-ових података и *Kiepert*-ове карте која није израђена, у колико се балканских Словена тиче, ни на основу језика ни на основу других каквих етнографских знакова.¹

Јасно је дакле да данас нема етнографске карте, која би задовољавала научне погодбе и која би могла послужити као основа за процену националних аспирација. Нарочито не у погледу на однос између Срба и Бугара, између Грка и балканских Словена а гдешто и између последњих и Арбанааса. То ће се још боље видети из даљег излагања. Зато држим да треба предложити италијанском Географском Конгресу да започне посао на изради чисто научне, на чисто етнографској бази основане, нове етнографске карте Балк. Полуострва. Нарочито би се чланови Конгреса могли још сада споразумети о принципима и методама по којима треба ову карту израђивати, затим би можда могли да установе Одбор стручњака, којима би се поверила израда карте. Ја ћу о првим двама тачкама, о принципима и методама, изнети неколико напомена које би могле послужити као база за дискусију.

0 принципима.

За несразмерно већи део Балк. Полуострва морају се народи издвајати према етнографској основи у ширем смислу

¹ Проматрања о етнографији македонских Словена. Београд, 1906. год. Стр. 42-45.

У
И
И
В
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

т. ј. према језику, према националној свести и осећању о заједници, према обичајима и т. д. Тако се могу издвојит одмах шест-седам народних група на Балк. Полуострву: Срби (с Хрватима), Бугари, Арбанаси, Турци или праве Османлије, Власи или Аромуни и напоследку Талијани на Истри и у Трсту.

Али има области Балк. Полуострва где ниједан од поменутих етнографских знакова није довољно јасан или није довољно прегнантан, тако да треба нарочита и врло пажљива студија свих поменутих знакова па да се одреди основа према којој би се класификовала популација тих области. Тако је у областима под Турском религија истављена на прво место. Позната основна црта Корана и Ислама да разликују правоверне или присталице Ислама и неправоверне или бесправну рају, знатно је истиснула национална осећања и национална обележја, нарочито у Македонији и у једном делу Старе Србије. И једино ако је црква имала националну боју (као што има Патријаркат грчку или Егзархат бугарску) и народ се је према имену цркве називао. Кашто могу да преваре и сепаратистичке тежње, и локална боја популације у извесним областима може да се учини као да су то засебне народне целине. У много случајева је утицајем националистичких пропаганди сакривено и ефасирано право етнографско обележје популације. Напоследку је где-где утицај државне турске власти такав да је повољно, корисно да се популације извесних области, нарочито исламизирани или албанизовани балкански Словени, називају Турцима или Арбанасима. Ти у правом смислу спорни етнографски случајеви биће јаснији по овим примерима.

У Македонији на пр. главну масу и већину становништва чине македонски Словени; затим има врло знатан број Турака, знатан број Грка на Југу и нешто мало Влаха илу Аромуна. Већ код словенског македонског становништва нису са свим чиста етнографска обележја и оно се не може несумњиво уврстити у Србе или Бугаре. Можда их је нај боље означити неутрално, као македонске Словене или можда као Србо-Бугаре. То је народ у стварању. Главна маса македонских Словена, народ у правом смислу, нема ни српско ни бугарско национално осећање и свест. Језик је истина у неким краје-

вима ближи бугарском, као на пр. од бугарске границе дуж реке Струме до Сереске котлине или је сродан са српским као у северном делу Македоније. На то је, изгледа, јако утицао географски положај или средство тих делова Македоније са правим српским или бугарским националним језгрима. Али за осталу већу област Македоније није научно поуздано утврђено, да ли је становништво српског или бугарског језика. Практично је врло важно, да се ти македонски сељаци могу споразумевати и са Србима и са Бугарима.

Питање даље компликују ови утицаји. Постоје националне и верско-националне пропаганде и неке од њих деценијама намећу Македонцима, нарочито македонским Словенима, своју националну свест; затим им у том смислу обрађују језик и мењају обичаје. Зато држимо да овакве области, као што је Македонија, не треба шовинистички означити само као српске или само као бугарске, већ треба издвојити оно што се поуздано може тако означити а остало обојити неутралном бојом.

Али у Македонији има и других тешкоћа. У јужној и западној Македонији осим правих Грка има знатан број Словена који су у различним стадиумима јелинизације. Неки од њих знају више или мање и грчки језик, али кажу да су Грци и онда кад знају само неколико грчких речи. То је дошло поглавито утицајем грчке цркве или Патријархата, онако као што се сви Словени, који су под бугарском црквом или Егзархатом зову Бугарима. Научно се мора у оба случаја елиминирати религиозни моменат и име којим се они због тог момента називају. Али се можда морају јаче јелинизирани Словени, који и грчки говоре и осећају се као Грци, тако и на карти означити и обележити засебном бојом. Биће потребно и оне с почецима јелинизације неким засебним сигнатурама одвојити од осталих. Напослетку се исто тако мора поступити и са оним македонским Словенима на којима се осећају утицаји српске и бугарске пропаганде: и њих евентуално различним сигнатурама обележити. Али главну масу македонских Словена није ниједна пропаганда толико афицирала, да је у њима могла створити чврсту националну свест. Шта ће од ових Словена бити, којој ће народности припасти, зависи од доцнијих политичких и културних утицаја.

Слични су односи између Срба, Арнауташа и Арбанаса у Ст. Србији, нарочито у областима око Пећи, Ђаковице и Призрена. Овде поред чистине Срба, типских представника српске расе, и поред чистих Арбанаса који су досељени из Малесије и од Миридита, има велики број тако званих Арнауташа. То су албанизовани Срби, често албанизовани у најновије време. Говоре и српски и арбанашки, али су мухамеданци, носе арбанашку ношњу и под садашњим турским приликама осећају се као Арбанаси. Међутим сви знају да су српског порекла. Има на послетку крајева, као између Скадра и Ђаковице, где сада нема Срба али има много поарнаућених Срба или Арнауташа поред правих Арбанаса. За Метохију, ђаковички, призренски крај и Косово располажем за већину села тачним подацима о односу између Срба, Арнауташа и Арбанаса. За призренску област има драгоцених података о поарнаућивању и Арнаутима код старијих путника, нарочито код Руса Јастребова. И код ових Арнауташа зависи од даљих политичких и културних утицаја да ли ће се вратити Србима или ће постати потпуно Арбанаси. Према томе држим да се они не могу обележити ни српском ни бугарском бојом већ неутралном или нарочитим сигнатурама.

Познато је да има исламизованих Срба у Босни и Херцеговини који се зову Турцима, затим има исламизованих Словена: Помака, Торбеша и Читака у Ст. Србији, у Македонији и у Родопима на граници Бугарске. Истина међу овим исламизованим Словенима има знатних разлика. Исламизовани Срби Босне и Херцеговине не знају турског језика, говоре само српски; осим тога се код њих у најновије време јавља свест о народној заједници са Србима, и ако још спорадично. Међутим исламизовани Словени осталих поменутих области (Помаци), Торбеша и Читаци) говоре поред српског или бугарског језика и турски; један део њихов зна само турски. Исламизовање је тако важан фактор, да се они национално осећају само као Турци. Тај моменат исламизовања, затим разлике између исламизованих Словена, морају се представити на етнографској карти.

У неколико је друкчије са јелинизованим Тоскама јужне Арбаније, који истина говоре и грчки и арбанашки али су

православне вере, примили су грчку културу и већином се осећају као Грци. Ипак се и они на правој етнографској карти морају означити као јелинизоване Тоске.

При изради етнографске карте мора се дирнути питање о Србима и Хрватима. Нико данас не сумња да су они етнографски један народ, који има у главном не само један говорни језик, исте психичке особине и готово исте обичаје већ и потпуно исти књижевни језик и заједничку литературу. Процес асимилације ова два историјски и политички још раздвојена дела истог народа иде сваке године унапред. Али има и извесних разлика. На првом месту два имена. Даље су различних конфесија, православне и католичке, ма да у последњим деценијама има католика који се зову и осећају као Срби. С вером је у вези и латиница, којом се Хрвати служе, док се Срби служе ћирилицом. Напослетку Хрвати су имали и засебну историјску прошлост и историјску индивидуалност. Ипак, пошто су Срби и Хрвати етнографски једна целина, морају се означити једном бојом; али због истакнутих разлика ваља можда на етнографску карту унети и засебне сигнатуре за Хрвате.

Картографске методе.

Према изложеним принципима јасно излази да морају и начини картографске представе те нове етнографске карте бити друкчији но на досадањим етнографским картама Балк. Полуострва.

Осим боја за поменутих седам народности Балк. Полуострва несумњиво се морају засебним бојама представити још и:

Македонски Словени или Србо-Бугари,

Арнауташи или Арбанаси српског порекла и

Јелинизоване Тоске, евентуално и јаче јелинизовани македонски Словени.

Теже је представити народносне прилике у областима мешовитог становништва.

На Балк. Полуострву и у областима српског народа изван Полуострва има три области особито измешаног становништва, више промешаног но и у којем крају Европе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тако у јужној Македонији живе македонски Словени од све три партије: бугарске, српске и грчке, и са различним врстама и ступњама асимилације; затим Турци, Грци и Цинцари или Аромуми. У оном делу Ст. Србије, који је између српске границе, Шар-планине, Пећи и Скадра, има Срба, Арнауташа, Арбанаса и нешто Турака; осим тога међу Арбанасима има и мухамеданских и католичких. Напоследку у ј. Угарској, у Банату и Бачкој, живе измешани Срби, Маџари, Власи, Немци и мање оазе махом доцнијих досељеника.

У све три области је становништво тако измешано, да су ретке веће оазе становништва једне народности. Често су села разних народности једно поред другог, а није редак случај да у једном истом селу живе више народности.

Према покушајима, које сам чинио, етнографске прилике ових мешовитих области могле би се прецизно представити тек на карти размера 1:200000. Али ако би се на карти истог размера представиле и области једноставног и чистог становништва, онда би већи део карте био врло празан, просто обојен једном бојом. Израда и едиција те карте врло би скупо стајала. На послетку да поменем да за неке области Ст. Србије и за крај од Ђаковице до Скадра немам прецизних података за свако село. Ту се дакле не би могао ни извести прецизан распоред народа на карти 1:200000. Исти је случај и са извесним крајевима јужне Македоније. Ако би се етнографске прилике Балк. Полуострва ипак хтеле представити на карти размера 1:200000, онда би требало претходно извршити детаљна и прецизна испитивања поменутих области. Али би боље било та испитивања публиковати као детаљне статистичке таблице.

Сада је корисно и преко потребно да се изради што вернија карта мањег размера, која би у главним цртама представила етнографске прилике Балк. Полуострва. На таквој се карти не би могло становништво поменутих трију мешовитих области представити по селима, односом у коме је по селима заступљено, већ би се израчунао однос између појединих народности за мање крајеве па би се тај однос неким шематским начином представио. Могла би се употребити метода обојених појасева различне ширине која је одређена

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNIETB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бројем појединих народности или група становништва које су у процесу асимилације. А могла би се место ове методе употребити метода тачкица.

Етнографске прилике Балк. Полуострва дају се у овом смислу представити довољно јасно на карти размера 1 : 1000 000.

Изабрао се ма који од ова два размера, потребно је поред боја за народности и за народне делове који су у процесу асимилације увести и нарочите ситне сигнатуре за религије, конфесије и утицаје школских и других пропаганди.

*

Етнографска карта израђена на основу изложених принципа и метода тачно би фиксирала данашње стање балканских народа, њихове прелазне појасеве и различне ступње асимилације. Њоме се не би на силу и шовинистички решавала етнографска питања оних области где су етнографска обележја и национално осећање народних маса флотантни и у стварању. Напротив били би фиксирани такви народни делови који нијесу формиран, сада се формирају или ће се тек у будућности формирати. Осим научних услуга таква би карта послужила као истинита основа и за процену националних аспирација балканских народа.

О, реци ми, реци

Боривоје Б. Мирковић. — Беч.

Зашто твоје око мало
Тако тужно гледа мене,
И образи твоји бледе
Што ти лице тако вене?

Зашто твоја уста врела
Усамљена, нема ћуте,
Чело твоје намрштено
Што се твоје очи муте?

О, реци ми, туго моја,
Зашто вене твоје лице,
Глава твоја малаксава
К'о у свеле љубичице?

ZGODE I NEZGODE.

(nastavak)

Piše † prof. Luka Zore.

uredio A. Vučetić.

Srpsko doba.

Naj bolje je za ovo poglavje da donesemo ono što je profesor Vučetić iznio u programu dubrovačkog gimnazija 1875. pod naslovom: „Odošaji Dubrovčana s bosanskijem velikašima za stečenje Konavala“, a profesor Jireček u Slovincu 1879. g. pod naslovom: „Nastojanje starijih Dubrovčana oko raširenja granice.“¹

Konavle su sada južnoistočna strana političkog kotara dubrovačkog i sastavljaju s Cavtatom i Obodom općinu Cavtajsku. Od Dubrovnika do zapadne granice ove općine ima oko 6 pomorskih milja; duljina je Konavala od Cavtata do najistočnijeg kraja (Oštrog Rta) od 18 pomorskih milja; naj veća im je širina od 6 milja a prostor im je po prilici 200 km².

Konavle sastoje iz dva nejednaka kraja: iz većeg sjevernozapadnog valovitog visočja i iz manje južnoistočne strane. Veće se visočje uspinje s pojedinim vrsima do preko 500 i 1000 m visine. To je ono što se prije reklo da je gornja strana Konavala, od Zvekovice do Debelog brijega i da je zauzimalo sela: Uskoplje, Sv. Mratinj, Mrcine, Gruda, Pločice (sad i Prisdvorje). Jedan dio visočja zauzimalje sela Mrcine (Vrsinje), Stravča, Duba, Jesenice, Brotnjice a stanovnici ovijeh sela zovu

¹ Pok. prof. Zore bio je naumio donijeti ovdje iz „Slovincu“ radnju prof. Jirečeka i tu je namisao očitovao gorenavedenim riječima a poslije je mislio crpsti i iz moje radnje. Ali ga smrt zapriječi da to izvede; stoga sam ja napisao ovo poglavje da izvršim njegovu namisao. Radnje se gorenapomenute popunjuju; moja se osvrće i na veze s Belijakom i Radičem Sankovićem od 1391. do 1403., na koje se ne osvrće Jireček, jer on počinje vezama sa Sandaljem 1419. g. Okrom toga moja radnja dopire do 1442. g. a njegova do 1453. (ili još do 1523.) godine.

se Površani. Manja južnozapadna strana ne uspinje se mnogo iznad površine Jadranskog mora. Ona je ono što se prije kazalo, da je Donja Gora i Župa Vitalinska. U Donjoj su Gori sela od Močića do Radovčića. Župa Vitalinska ima pristanište na moru: Molunta. More oblijeva Donju Goru i Župu Vitalinsku i osim malog i velikog pristaništa Molunta čini na sjeverozapadu dva zatona, koje dijeli poluostrvo, gdje je Cavtat. I na jugoistoku je zaton kod Oštrog Rta.

Posred južnog ruba sjevernog visočja diže se Sniježnica, naj više konavosko brdo (654 m); na njegovom istočnom rubu nalazi se Bijelotin (522). Visočje se spušta prema jugozapadu u konavosku kotlinu, odasvuda zatvorenu: Konavosko polje, kroz koje teče Ljuta s više potoka. Prama sjeveru se spušta u Hercegovinu. Zubei i Sutorina dijele Konavle od Boke Kotorske.

Sada, 1907. god., ima u cijeloj općini oko 1400 kuća i 11.619 stanovnika; malo ne svi su rimsko-katoličke vjere, latinskog obreda. Sam Cavtat s Obodom ima 904 stanovnika.

Kad imamo da pripovijedamo, kako su Dubrovčani stekli Konavle, kazaćemo u kratko, kako su prije dobili sve zemlje od Cavtata do Pelješca.

Oblast slobodne dubrovačke općine prostirala se u naj starije doba samo stotinjak koračaja ispred gradskih vrata. Sve zemlje naokolo bjehu s istoka srpskih knezova u Travunji a sa zapada srpskih knezova u Zahumlju. Ali Dubrovčani svojijem bogatstvom i sadeći vinograde zapremiše sve zemlje pod vrsima od Župe, od okolice cavtajske u Konavlima do Zatona i Poljica plaćajući godišnje danke srpskijem vladarima. Tek Uroš, sin cara Dušana Silnoga, priznade 1357. godine dubrovačko gospodstvo nad svijem ovijem zemljama od mora do vrhâ i to od Ljute u Župi do Kurila (Petrovasela) u Rijeci, što su Dubrovčani mogli zapremiti tek nekoliko godina kasnije. Te zemlje su oni zvali *Astarea* (možebit od *aestuarium* što znači nisko primorje). Ali već XIII. vijeka imali su Mrkanu i Elafitska ostrva (Kalamotu, Lopud i Šipan) i tako se dubrovačko zemljište dijelilo na: a) grad, b) astareu, c) ostrva. Oko polovine XIII. v. ostrvo Lastovo se samo predade Dubrovčanima. Oni stekoše Ston i Stonski rat 1333. god. a Mljet

oko polovine XIV. v. a dobiše 1399. *Terre nove*, t. j. Primorje od Astaree do Stona. Posljednji kraj, što stekoše Dubrovčani, bjehu Konavle i to kupnjom, prije južni dio, pak sjeverni sa razvalinama Epidavra, napokon Vrsinje 1451. god. — Korčula, Brač i Hvar ostadoše pod dubrovačkim gospodstvom samo za kratko doba. — Iza posljednjeg stečenja Konavala Dubrovčani sačuvaše nepromijenut prostor svog zemljišta do pada republike.

Prije no što Dubrovčani započеше ugovaranja sa Sandaljem za Konavle, Župan Belijak i vojvoda Sanković zapisаше im ovu župu već 1391. god. Za ovaj posao bjehu Dubrovčani odredili kao poslanike Žuna Sorokočevića i Palka Gundulića. Belijak dakle i Sanković odobravanjem svojih porodica i poveljom 15. aprila 1391. god. ustupiše Dubrovčanima ovu župu, t. j. Konavle sa Donjom Gorom (južnozapadnu čest) i s gradom Sokolom (u južnoistočnoj strani) do granica trebinjskijeh i do Dračevice (kod Hercegnovog), do mora od Cavtata do Molunta; okrom toga i Vitaljinu do pristaništa i ostrva Molunta i predviđajući možebit da Konavljani ne će biti zadovoljni, obvezaše se da će im zapovjediti da priznadu Dubrovčane za svoje gospodare, te ako ne bi poslušali, da će ih smatrati za neprijatelje i da će čuvati Konavle od svakog nasrtaja. Kao razlog ustupljenju navode prostodušno da oni tijekom vraćaju svakome svoje, jer da su Konavle u staro doba bile Dubrovčana, to jest „starog Dubrovnika“, biva Epidavra, pa kad se rasu ovaj grad, da gospoda raška i humska osvojiše nepravedno ovu župu. A kako su Dubrovčani potomci starog Dubrovnika, njihovo treba da bude ono što je bilo njihovijeh preda. Kao drugi razlog navode se i usluge, koje su Dubrovčani učinili gospodi humskoj, bosanskoj i raškoj a nadasve porodici Sankovićevoj i ocu Sanku.

Kasnije, 1399. god., Radič se tuži Dubrovčanima da su mu kupili zemlju njegovu „plemenitu“ bez njegova „savjeta“. Oni mu odgovoriše da to nije istina i da su im kralj bosanski i sve njegove velmože bili potvrdili to imanje. Poslije se izmiriše. Ali se razmirica ponovi, te Dubrovčani ostadoše bez Konavala, sve dok im ih ne ustupi Sandalj 1419. godine, ma i da im kralj bosanski Tvrtko bješe 1405. g. potvrdio sve njihovo imanje.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОЦЈЕНЕ I ПРИКАЗИ.

Dr. Josip Smodlaka. — *Posjet apeninskim Hrvatima. Putne uspomene i bilješke. Izdanje hrvatske knjižarnice u Zadru. 1906.*

Dr. J. Smodlaka putujući u proljeću 1904. po Italiji posjetio je i naše slovenske naseobine u Kruču (Živa Voda) (= Acquaviva, Collecroce), Stifiliču (San Felice Slavo) i Mundimitru (Monte Mitro) i već potalijančenoj Palati u provinciji Campobasso. Već prije pok. Medo Pucić i Kukuljević, pa Risto Kovačić, naši, rus Majkov, bugarin Drinov, poljak Hanuš, i drugi bavili su se ovim „našim ljudima“ i posjetili ih. Naj veća je od ovih naseobina Kruč (Colle Croce), pak je Stifilič, a naj manja je Mundimitar. Svaki od ovih triju gradova ima svoju općinu a sve ove naseobine zajedno imaju nešto veću površinu nego ostrvo Solta kod Spljeta sa pet hiljada stanovnika, od kojih je devet desetina „naših ljudi“, kako oni kažu, dakle 4500 Slovena; ostali su Italijanci, koji se, kad se nastanu i oženu, nadasve u Stifiliču, pohrvate, „poslovene“, te odgajaju svoju djecu u našem jeziku, ali u isto doba doprince kvarenju „našeg“ narječja.

Pisac pripovijeda da je između ovih „naših“ XIX vijeka odvojio učenosti i ljubavi za svoj jezik, nama i prije poznati, Ivan de Rubertis (sl. *Lubertin*) (1813-1889) iz Kruča, profesor državnog liceja u *Casacalenda*, koji je prijateljevao s pok. Medom Pucićem i mnogim drugim slovenskim učenjacima i rodoljubima u slovenskim zemljama a odgojio je svu „našu“ inteligenciju u onim naseobinama. Sam se književnik Ascoli dičio njegovim prijateljstvom. Iz ovih naseobina ima mnogo „naših“ ljudi, koji su učili liječništvo, ljekarništvo, prava i ost. te djeluju sada i izvan naseobina a ima ih mnogo učenika u napuljskoj universitatu. Sinovac je profesorov Cesare de Rubertis, općinski liječnik na Palati, tu blizu, gdje se prijašnja „naša“ naseobina već izgubila u talijanskom moru. Ali je naj veći čovjek, što su ga dale naše naseobine, *Nikola Crni* (Nicolò Neri), profesor u napuljskoj universitatu, politički mučenik za italijansku slobodu, koji se, izlazeći na borbonsko stratište u Napulju, oprostio od svojih zemljaka riječima; „*Nemojte zabit (zaboravit) naš jezik!*“

Dr. Smodlaka predstavlja vrlo povoljno ćud ovih Slovena a manje povoljno ćud susjednih im Arbanasa. To se slaže

s obavjestima, koje smo 1879. godine čuli u Napulju iz usta mladog inženjera Pepe, iz porodice poznatog generala Pepe, koja u onim naseobinama ima kmeta Slovena i Arbanasa.

Pisac pripovijeda sve posjete i razgovore s „našim ljudima“ i nastoji da po jednom natpisu od 1531. god. na crkvi u Palati, po predajama, po prezimenima i po njihovu jeziku sudi, otkle su oni došli, pa i ma da pisac nije strukovnjak u ovoj vrsti, njegovo je pisanje vrlo zanimljivo. On odbija mnijenje da su ove naseobine bugarske, i ono da su srpske s Kosovapolja ili iz Arbanije, da su iz Boke, ili iz Dubrovnika, a pristaje upće na to da su iz Dalmacije, kako tvrdi napomenuti natpis, predaja „naših“ ljudi onamo i predaja u nas u selu Bačini blizu ušća Neretve, gdje narod pokazuje ruševine Mirkovih dvora, otkle se Mirko s mnogo naroda iselio preko mora. Pisac određuje neretvansko-biokovsko primorje kao kraj, iz kojeg su došle one naseobine onamo u Italiji i potkrijepljuje to mnijenje tim što između njih ima sedam prezimena iz ovog našeg kraja, biva: Mirko, Papić, Tomić, Peko, Mileta, Iveta i Rado i tim što su oni „naši“ ljudi štokavci, što imadu ponajviše štokavske skupine suglasnika, što imadu isti naglasak i što mu se čini da se njihovo narječje najviše približuje jeziku koji se govori u Trpnju i okolici na Stonskom Ratu.

Ovi Sloveni su rodoljubni i nastoje da sačuvaju svoj jezik, te su 1904. osnovali Slovensku Knjižnicu u Kruču i preporučuju se narodu srpskome i hrvatskome u svim našim zemljama da im šalju na dar naših knjiga i razglednica, jer osim knjižnice sastavljaju zbirku razglednica i narodnih nošnja iz svih naših zemalja, te im je i pisac ovog sastavka poslao onomadne nekoliko razglednica. Knjige i razglednice treba im poslati pod ovim naslovom:

„Slovenska Knjižnica u Kruču“

„Biblioteca slava in Acquaviva Collecroce“

„Provincia di **Campobasso**“.

„Italia“.

Ko im pošalje razglednice, neka naznači mjesto svog boravka i stavi svoj potpis. — Najkorisnija bi knjiga za njih bila:

Pietro Budmani: Grammatica della lingua serbo-croata (illirica). Vienna 1867. Ko je ima, neka im je pošalje na dar. Preporučujemo svakom rodoljubu da pročita ovu Smodlakovu knjigu. Ona je uprav zanimljiva. Samo treba žaliti da katkad ima po dosta stamparskih netačnosti; na 8. stranici na pr. ima ih oko desetak. Vanjska je oprema lijepa, papir dobar i štampa čista. — A. Vučetić.

БИЉЕШКЕ — ВИЉЕШКЕ

Књижевност и Умјетност. - Књижев. i Umjet.

Srpski novelista g. Miloš Martinović napisao je pod pseudonimom kroz dugi niz godina mnoštvo izvornijeh priča i novela. U njima su vjerno istaknuti narodni običaji i iznesen velik broj izraza i riječi još nepobilježenih i živo se predstavljaju razni pojmovi u narodu u Crnoj Gori, u Bosni i Hercegovini. Neke pripovijesti mogu pobuditi zanimanje i samih prirodnjaka, kao što je ona posve istinita pod naslovom „Lisičja premudrost“. U njoj pisac pripovijeda ovo: „Jednom nekoliko ljudi u šumi opaziše lisicu gdje ide od grma do grma i u svaki se zavlaci i nešto bijela i okrugla nosi u zubima. Gonetali su da to ne budu jaja. Ona napokon s nešto velika bijela u zubima pode na vodu i najprvo uroni u nju rep, te sve po malo stražnje tijelo pak upadajući po malo sve to dublje u vodu, zaroni u nju i s glavom. Seljaci tada počеше žaliti da se lisica utopila, ali tek se sjetiše toga, kad lisica iz vode na suho na drugi kraj i bjež u goru. Ljudi tada podoše da vide ono nešto bijelo, što je plutalo po vodi. Kad što bješe? Klupko ovčje vune što je lisica bila skupila po grmovima, gdje se ovce, kad prolaze, zadjenu svojim runom, te im grm iščupa nekoliko dlaka. Ali klupko bješe kreata buha, kojih se lisica svojom mudrosti bješe oprostila.“

Ove su priče i novele djelomično štampane po novinama. Ali je g. Martinović sada naumio da skupi sve to

blago, i ono još neštampano, i da mu bude izdano u jednoj knjizi. Te su priče i pripovijesti kratke a ima ih za 20 i više štampanijeh tabaka.

— *У Српском књижевном гласнику* свесци од 1. маја о. г. има оцјена нашега *Ф. Кулишића* о дјелу *Криста П. Доминковића*: Сличице са села из дубровачке околине. Писац се изјављује похвално. Књига се може купити у писца, у Сплету код Морпурга, у хрв. књижари у Задру, како смо навијестили пригодно оцјене у Србу.

— *Кне Константин Немања*, самозвани, последњи потомак династије Немањића. О њему *Ем. Цветић* доноси у *С. К. Г.* од 1. маја прилог са 5 писама од 1834-5. г. Тај је кнез у ствари био *Константин Игњатијевић*, звани *Славуј*, родом из *Беркасова*, стражмештар у аустријској војсци, пак варошки капетан у *Биограду*. Из писама проистиче да га је кнез *Милош* помагао редовито новцем и да су и он и власти поступали с њим веома обзирно.

— *Закон и analogija u jeziku*. „*Branich*“ у свом 8. броју donosi člančić о закону и analogiji у jeziku i tvrdi uz *Vuka* i *Jovana Živanovića* protiv *Maretića* da se u književnosti imadu upotrebljavati oblici po zakonu, a oblici po analogiji samo, ako su istisli iz živog jezika i književnosti oblike po zakonu.

— *Ivan pl. Zajc, hrvatski komponista*. Dne 25.-27. aprila о. г. прослављена је најсвеčanije у *Zagrebu* 70. obljet. rođenja i tisućeti opus ovog komponiste.

— „Salome“ Rikarda Strausa u Šaltle pozorištu u Parizu predstavljena je prvi put 6. maja o. g. u posve punom teatru. Komponist je upravljao sa 110 muzičara. I on i oni koji su sudjelovali bili su više puta urnebesno pozdravljeni. Ovoj njemačkoj predstavi bio je nazočan predsjednik republike Falier s gospodom, nekoliko ministara i poslanika i mnogi umjetnici i izvjestioци.

— *Besplatno pozorište.* Hamburško-američko plovidbeno društvo uzelo je u najam naj veće pozorište u Hamburgu, gdje će se izvršivati izabrani dramatski i muzikalni komadi svakog nedjeljnog jutra u sezoni 1907-8. Svi činovnici društva, koji dobivaju manje od 50 maraka na nedjelju, ulaziće u pozorište mukte; ostali će plaćati najmanju ulazninu.

Наука. - Nauka.

Filosofija.

— *Mudre izreke.* Zdravstvena znanost može se svesti na jednu samu riječ: Čistoća. Čista voda i čist zrak njeni su poglaviti stubovi. Smiles.

— Svaka je laž loša stvar, koju treba izbjegavati. Aristoteles.

— Bolje je da učiniš jednu stvar dobro, neg stotinu na pola. Göthe.

— *Mjerenje vremena u Nepalu u Hindostanu.* Tu se od starine mjeri vrijeme ovako. Ima mjedeni sud sa rupicom na dnu. Sud pliva u vodi, koja malo po malo ulazi u nj. On se napuni šezdeset puta na dan; pode dakle na dno u 24 minuta. To se vrijeme zove *gari*. Svaki *gar* se dijeli na 60 česti a svaki od ovih dijeli se opet na 60 dijelova.

— *Ultramikroskopija.* Dosada su mikroskopi uveličavali naj više 3000 puta

predmete. Dva njemačka fizičara Siedenkopf i Zsigmondy izumili su način, koji dopušta da se može vidjeti predmet, te tek dopire do veličine od jedne miliontine od milimetra. A ultramikroskopija sastoji u tome da se po-prečnim (transversalnim) pravcem udari svijetlim snopom na predmet, koji se motri i postaje tako vidljiv.

— *Telefotografija bez žica.* Izumilac Balsera opituje sada u Madridu prenošenje fotografije bez žica sustavom hereovih valova.

— *Рим у будућности.* Е. Гаглиарди из Рима објелодањује у бечком фреденблату своја разматрања о будућности вјечног града. Он каже да је Рим сада тако премален прама броју пучанства да не ће бити чудо да до брзо мноштво људи без стана подигне чадоре на празним мјестима, поред противљења власти, само да нађу једно заклониште, јер сада многијем није могуће имати ни нај тијеснију собицу, те ма и да има станова, који стоје годишње од 6 до 10 хиљада лира, огромна већина становништва не може ни да помисли на таке станове. И у истину број становника, којих је 1870. године, кад је пало свјетовно господство папино, било 209 тисућа, нарастао је до дана данасјега до 520 тисућа, а сваке године расте број становника за 14 хиљада. Али концем минуле године није било станова него за само 425 тисућа становника. Кад Рим постаде главним градом Италије, почеше, истина, градити мноштво кућа, али иза финансијске стрмоглавице 1894. год. престане грабење за неко доба. У толико станарина постајаше све то виша; с те невоље помножи се број злочинстава тако зване *мала виша*. Истина оне куће, које су за дуго времена сталe недограбене и наличиле развалинама

WWW.UNIBELRS

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

сада су довршене; али оне не могу бити dostatне за број пучанства. Треба стога градити; али градиво је јако поскупило, тако исто и радња, још више и земљиште. Окром тога ко би хотио градити, треба да се непрестано боји беспослица. Овој се невољи досада није доскочило, јер ни држава ни опћина нијесу се побринуле, како треба, да уклоне невољу. Истина давале су банке предујмове за градњу, али нико не може добити стана него за годину дана а иза тога повиси му се станарина. Ове невоље не би било у толикој мјери, да су се створили нови градски котари; хтјели су помоћи само тим што су се рушили стари крајеви града и у њима подизале нове куће. Држава је пако мислила да ће помоћи ударајући порез од 3⁰/₀ на земљишта ненаграђена и опраштајући кућарине за десет година нове куће. Окром тога основала су се многа грађевна друштва, али су ова без потребитих главница, и тако није досада отклоњена нестацица станова. Једину изнимку чине жељезнички намјештеници, којим је учињена нај већа погодност, јер им је за њихове куће продавано земљиште мало не бадава, по 5 лира на четворни метар а једна штедионица дала им је предујам од 3 милиона лира. Нешто се учинило и за раднике, али много мање; опћина је наике дала седам стотина тисућа лира за њихове станове.

Али је у ово последње доба побудио опће занимање приједлог, који је учинио Оторино Раимонди, управитељ пучког листа *Messaggero* за излијечење ове невоље. Он је везао питање јавне расвјете са питањем станова. Друштво за расвјету (гас и електрика) у Риму има монопол за то до 1928. године. По уговору то друштво нити је дужно, нити је власно да расвјетљује улице којих сада нема и којих ће бити, кад се про-

шири град. Стога Раимонди предлаже да друштво смањи своју досадању тарифу за 1·7 до 2 милиона лира на годину, ако не ће да опћина узме монопол расвјете у новим четвртима града. Раимонди би хотио да опћина капитализује за 30 година ову главницу и да употреби новац за градњу кућа за сиромашније пучанство. Његов приједлог у опће одобравају.

У толико никакво питање не занима толико колико нови грађевни правилник, који би имао ступити у крепост 1908. г. и укинуги стари од назад 25 година. Осим тога план новог града већ је нацртан. На њему се може видјети Рим у повећаном простору. Сви убави постранци седам брежуљака биће награђени у 25 година. Али при томе моћи ће се једнако и надаље уживати гледајући с висине Пинча, јер се нови дијелови града налазе иза брда и не могу се ни сада видјети с Пинча. Престаће, дакако, тишина на Авентину и на путевима који воде у Кампању, јер ће се ту градити куће. Нове четврти биће од *Porta Popolo* до *Ponte Molle*, на *Piazza d'armi*, код базилике Сан Паоло и код базилике Сан Лорензо. Четвртина цијелог града одређена је за паркове, какве их готово нема ниједан свјетски град. *Monte Pincio*, *Villa Borghese* и *Parioli* биће стоплене у велике садове, које ће ресити тропикално биље, поме, борје и чемпреси. На вијалу на подини брежуљка Париоли градиће се само виле; тако ће бити и уздуж класичне *via flaminia*, сада позориште пучке буке; тако ће исто бити на подини *Monte Maria*. И југ града добиће парак на Јаникула, гдје се већ почело садити код лијепе виле *Doria-Pamfilii*. Каква ће то колосална насада бити, доста је напоменути да у средншој кругљини тог парка могао би comodно стати колосеум или *piazza del*

popolo. Биће још и велика археолошка шетња између *vie ostiniense* и старе *via latina*, те ће ту бити двије горостасне алеје на земљишту сада тешко приступну.

Римски је магистрат одобрио опсег раширења а одгодио расправљање о појединостима на згодно вријеме. Затим ће министарство донијети приједлог закона у парламенат, да буде одлучено, колико има судјеловати држава за ово проширење вјечног града.

— *Ruska naseobina u Kaliforniji*. Дошли су многи Руси, а на путу их је још три hiljade, да utemelje у Kaliforniji земљорадничку задругу. Naseljenici ће бити размјештени на простору од 50 hiljada akri земљишта.

— *Pobjeda naših mornara*. У Hampton Roadsu у Sj. Americi svršile су 5. maja међународне ragate, у којим је učestvovao austro-ugarski krstaš „Sanct Georg“ са само нашим mornarima (Srbima i Hrvatima). Bila је jedina jedina nagrada i то srebrni vrč (pokal). Nju је dobio Sanct Georg, jer је stignuo prvi у dvije ragate s ladama jedrenjačama. U drugoj ragati s ladama jedrenjačama i на vesla stigao је drugi, а u ragati на vesla protiv engleskim mornarima stignuo је jednako drugi. Kako се iz ovog primjera vidi, naš је narod po vrlini prvi на moru. Upamtite!

— *Plaćanje poreza u New-Yorku*. Gospoda Russel-Sage platiće ove godine 37 miliona franaka у ime poreza. Naj više od svakoga plaćao је do sada Andrija Carnegie, t. j. 36 miliona i 300 tisuća на godinu. John Rockefeller plaća samo 15¼ miliona.

— *Nenadani ribolov*. Sen Lui, lada srdelarka pod patrunom (zapovjednikom) Simonê iz luke Konkarnô у Franceskoj, ulovila је u ноћи od 5. do

6. maja morskog psa (žensku) od vrste *putnika* (pélerin), koji је dug ne manje nego 7 m 70 cm od glave do repa. Riba istegnuta на kraj pobudila је izvanredno zanimanje са strane onih primoraca, koji су se skupljali да је vide.

— *Izumi i breveti*. Posljednjih 60 godina podijelilo се po cijelom svijetu 2,500.000 breveta. Troškovi, koje су platili izumitelji, dopiru do 450 miliona, а svaki brevet за njegovo proučavanje i redakciju stoji poprečno 500 franaka; то sve stoji dakle 5 milijarada. Ali на 100 breveta, samo deset pokriju трошке i korisni су.

Izložbe.

— *Srpska umjetnost na londonskoj izložbi*. U ovoj izložbi zastupano је srpsko kiparstvo i slikarstvo, srpska ćilimarska industrija, srpska ženska domaća radnja, fotografska umjetnost, srpske državne građevine u slikama, kartografija, srpske štamparske i litografske radnje, knjige štampane od srpskih društava; zbirka oružja srpskog vojnog muzeja i g. St. Ćurčića, srpski etnografski muzej, osim toga srpska izvozna banka, vinodjelska škola u Bukovu, prodavaonica suhih srpskih šljiva Ilije Paranosа iz Šapca, zbirka srpskih poljoprivrednih proizvoda, odijeljenje biogradske općine i ostalo.

Polača u kojoj се nalazi srpska izložba sva је okićena velikim srpskim zastavama.

Kad се uljeze u vežu, vide се dvije velike slike iz srpske historije, biva „Krunisanje cara Dušana u Skoplju“ Paje *Jovanovića* i „Sv. Sava blagosilja Srbe“ Đ. *Kristića*. Veliko се mnoštvo posjetilaca kupi oko ovih slika, koje zadivljuju svakoga. Na sredini veže је velika vajarska umjetnina „Ribar“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Roksandića za vodoskok; desno i lijevo su biste srpskog kralja Petra ukrašene cvijećem i pirotskim sagovima, po stijenama su velike slike nasljednika srpskog prijestolja, Đorda, kraljevića Aleksandra, princeze Jelene i princa Pavla.

Umjetničko odijeljenje ima tri dvornice. U prvoj dvornici, narodnog beogradskog muzeja, privlače pažnju publike: „Guslar“ *Paje Jovanovića*, „Ruder Bošković“, „Utopljenica“ i „Anatomija“ Đ. *Krštića*; „Vesela Braća“ i „Amoreti“ *Uroša Predića*; „Konavoka“ *Muratova* i „Guslar“ *R. Vukanovića*. Ovi su slikari predstavnici moderne srpske umjetnosti u muzeju. Kolekcija istorijskih slika i radovi Katarine *Ivanović* nailaze na općenitu simpatiju.

U drugoj naj većoj dvornici radovi su članova „Lade“. U ovom odijeljenju su vajarska djela jedinog kipara Đoke *Jovanovića*. On je izložio svojih dvanaest vajarskih umjetnina, koje odvajaju monumentalnošću; između njih je djelo: „Oslobodilci Srbije Kara-Đorde i Miloš“, pa drugo „Tuga“, te djeluje izvanredno nježnom izradom i osjećajem kojim je zadahnuo hladni mramor; zatim „Napuštena“, figura u bronzi, pak maska Milovana *Glišića*, te „Perunika“, mala figura i napokon relijevi kralja Petra i kraljevića Đorda i medaljon Karađorde i kralj Petar. Od slikarija privlače naj višu pažnju: portreti generala *Horvatovića*, koje je dobro modelovao i tačno nacrtao *Stevo Tođorović*, živi i krepki pejzaži crnogorca Petra *Počeka*, autoportret mladoga slikara *Milana Milovanovića*. Odvajaju takođe i slike „U Ateneu“, „Baba Julia“ i „Štrajk“, koje je izradio *Josip Danilovac*. Ali na prvom redu su znameniti od artista ovi radovi *Muratovi*: „Citisus, Dafne i Kloe“ i njegovi portreti a naj više slika Dum

Andra. Padaju u oči: „Ciganski logor“, „Vjetar“, dva peisaža iz Topčidera: „Posljednji zrak“ i „Veće“ i slika „Buđenje“, sve *B. Vukanovičke*. „Ciganski su logor“ i „Vjetar“ možebit njeni naj bolji radovi, a ona dva peisaža nježnošću kolorita privlače pažnju.

Jedna od naj većih slika ove grupe jeste „Molitva“ *Rista Vukanovića*, triptih originalan po ideji a odličan s dobrom smišljenog vezivanja tona.

U trećem salonu umjetničkog odijeljenja nalaze se radovi umjetnika izvan društava i vidi se izvanredni relijev „Kako je srpski guslar oslijepio“; to je djelo *A. Bocarića* iz Skoplja; u istom je salonu izloženo i *Roksandićevo* vajarsko djelo; slikarije znamenitije su ove: „Pad Stolaća“ i „Glava Cara Lazara“ *D. Krštića*; „Hajduk Veljko“ i „Carica Milica“, dobre slike *Rangeovića*, dvije slike *Dragomira Glišića*, od kojih je bolja „Glava Starca“; zatim dobar autoportret *Nikole Milojevića*.

U četvrtom salonu nalaze se fotografski radovi *Milana Jovanovića*, braće *Gjonića* i fotografske slike krajeva iz Srbije i velika geografska karta Balkanskog poluostrva i dr. Engleska štampa povoljno sudi ovu srpsku umjetnost, a Englezi su se iznenadili ovako velikom zbirkom iz Srbije. D. k.

— *Izložba u Beču*. U izložbi „Dijete“ u rotundi na Prateru u Beču dalmatinsko društvo za promicanje industrije i čipaka podignut je paviljom s bogatom i lijepom zbirkom dalmatinskih narodnih radnja i čipaka. Između izloženih predmeta ima i lutka odjevena i opremljena vrlo lijepim dalmatinskim čipkama, koje vrijede dvije tisuće kruna. Jedna seljakinja na otoku Pagu i male djevojke u Spljetu, u školama za čipke u Pagu i Spljetu,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

izvršile su tehnički izvrsne radnje po uzorku narodnih rađa na lijepim košuljama i ručnicima paških seljakinja. Od veziva divne su radnje trinaest-godišnje djevojčice Marte Vranjković iz jednog od naj siromašnijih sela Škradinskih povrh Šibenika. Ima narodnog veziva iz Boke Kotorske, odijelo male Konavočke kraj Dubrovnika i narodnih odijela sjeverno-dalmatinskih. Izvan ovih radnja ima rezbina iz Knina.

— *Pomorska izložba u Bordo-u.* Franceski kolonijski ministar M. Miljê-Lakroâ predsjedao je 2. maja svečanom otvaranju međunarodne pomorske izložbe u Bordo-u pod zaštitom franceske pomorske lige u kojoj je admiral Žervê predsjednik. Ova izložba, preznamenita i za opće interese i za posebne one velike pomorske luke, namještena je na pijaci Kijnkons. Zgrada sastoji iz tri poglavite, odijeljene zgrade: iz kolonijske polače, iz ligina paviljona i iz velikog salona za svečanosti a podignuta je po osnovama i pod upravom M. Alberta Turnera, vladinog arhitekta, koji je već stvorio znamenita djela a bile su mu povjerene i radnje prijašnje izložbe u Bordo-u 1895. godine.

— *Universitatske svečanosti u Lilu.* Znamenite universitatske svečanosti bile su u nedjelju 5. maja u nazočnosti M. Bajê-a upravnika više nauke, Liarda, podrektora pariske akademije, Žila Gotiera, upravitelja u kabinetu ministarstva za javnu nastavu. Jedna od naj markantnijih tačaka u programu ovih svečanosti bilo je svečano otvaranje „Đačkog doma“, prvog ove vrste u Franceskoj. Ova kuća, prelijepa zgrada, mogla je biti podignuta samo s darežljivosti plemenitih darovatelja, kao što je grad, koji je po-

klonio zemljište, M. Lyon, rektor koji je darovao 50 hiljada franaka, što je iznos naknade, koju je njemu platilo francesko željezničko društvo za gubitak sina u željezničkoj katastrofi kod Šapele; M. Leonard Danel, poznati filantrop, koji je darovao 25000 fr. i dr. Lilski đaci, koji su bili nazočni na ovoj svečanosti zajedno sa drugovima iz ostale Franceske i s predstavnicima stranih universitati, sastali su se u kongres, gdje su ustanovili osnovu narodne zajednice svih đaka u Franceskoj i nekoliko drugih universitati na strani. U toj prigodi vidjele su se lijepe narodne nošnje i krasne uniforme dačkih izaslanika sa strane.

— *Zabavna putovanja austrijskog Lloyda g. 1907.* Ovo naj starije i naj moćnije vatrejačko plovibeno društvo u našoj monarhiji uredilo je ove godine četiri putovanja u razne zemlje; četvrto je započelo 25. maja o. g. Jesenas će prirediti još koje putovanje. U tu svrhu izdalo je na njemačkom i franceskom jeziku reklamnu knjigu, vrlo lijepu i fino ilustrovanu sa vrlo krasnim razglednicama krajeva, kuda će krenuti putovanja. Za to je određena naročita zabavna vatrejača *Thalia* koja je ugodno, udobno i bogato uređena.

Sokolstvo. Srpska sokolska župa *fruškogorska*, skoro ustanovljena i uzakonjena, jest udruženje svih srpskih sokolskih društava u Slavoniji.

— *Šabački Soko.* U nedjelju 14 (1) aprila o. g. obnovljeno je staro sokolsko društvo u Šapcu, pod imenom „Šabačko gimnastičko društvo Soko“. I zbor je njegov bio u hotelu Kasini pod predsjedanjem predsjednika općine g. Marjana Gajića i tu se izabrali društveni časnici.

Нове књиге. - Nove knjige.

— *Стеван И. Самарцијух*. Из наше нахије. Приповјетке и слике. I. Београд. Давидовић. 1907. Цијена 1:50 п.

— *Фр. Шилер*. Синовац као стриц. Комедија у три чина. Превео с немачког М. Ст. Станојевић. Београд. А. Петровић. Цена 40 д. п.

— *I. Vojnović*. Smrt majke Jugovića. III. izdanje. Zagreb. 1907. Dion. tiskara.

— Oabrane pjesme *Zmaja Jovana Jovanovića*. Priredio prof. Dr. M. ŠrepeL. Cijena 1:60 K. L. Hartmann. Zagreb.

— *Spomenica državnopravnih pitanja hrvatskih*. Prof. J. Pliverić. 2 K. L. Hartmann. Zagreb. Knjiga se bavi povrijedama nagodbe.

— R. Jezerac: „O Dokonicama“ Don

Piije Ujevića. Preštampano iz „N. Jedinstva“. Spljet. Nar. Tiskara 1907.

— *Nuova Rassegna di letterature moderne*. 1907. N.ro 2. 3. febbraio-marzo.

— *Riza Beg Kapetanić-Ljubušak. Hadžun.* (Hadži Mehmedbeg. Rizvanbegović). Drama u 5 čina. Sarajevo. Vlastita naklada. 1906.

— Hrvatski pedagoško-književni zbor u Zagrebu izdaje za 1906. g. ove knjige: 1. Dvorniković: Temelji psihologije. 2. Pedagogijska Enciklopedija I. sv. XII. 3. Iz života za život.

Pripovijetke i pjesme za mladež sa slikama od *Vj. Novaka*.

Davorin Trstenjak, Prirodni uzgajatelj. Zagreb 1907. Lav. (L. Klein) Hrv. knjiž.

— *Prvo progonstvo Eugena Kvaternika* 1858-60, nap. Ch. Šegvić. Zagreb. 1907. Cijena 2 K 50 p.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

3. Мустафа, заповједник једне фусте (лађе) из Авлоне потврђује дне 17. јула 1486., да је по овлаштењу писма царава примио од дубровачке владе у име харача 40 паства свите и да их је укрцао на своју лађу.

4. Сам цар Бајазит II. 28. марта 1497. очитује да су му поклисари дубровачки, властела Михоч Растић и Степко Волчовић предали харач од 12:500 г.

5. Посљедња је исправа о харачу (пријевод канцеларијски у дубровачкоме нарјечју) из турскога цара Мехмеда од год. 1684, мало мјесеца послје бечког подсиједања с писмом великога везира; ове су исправе из Дринопоља.

6.—8. Од цара Бајазита II. (1481.-1512.), сина Мухамеда II., освајача Цариграда, имамо два писма а треће је у његово име писано од Анмет-паше у његово име, да су са стране Дубровчана примљене вијести. Једно је царево писмо од 2. марта 1500 из Дринопоља и каже да је неки Симко донио те вијести. Друго је из Цариграда 7. априла без године, а треће Ахметово писмо не само да каже да су од Дубровчана примљене вијести, него и да неки Живан, који се потурчио, не ће моћи више чинити зла Дубровчанима, јер га је влада турска послала у Натолију. Ово је писмо писано из Цариграда 10. јуна без године.

9. Једна исправа Селима (I. или II.) из Цариграда од 4. јула без године (а биће 1512.-20. или 1566.-74.) тужи се Дубровчанима и пише да је новски кадија дао на знање порти, да је један калуђер поставио у залог један град крај мора, гдје има много трговине, с чега много губи турска царина и џумрук над мархом, соли и другијем стварима и караванцима, јер је запријечен пут; зато заповиједа Дубровчанима да настоје еда не буде штете и запреке ни трговини турској, ни трговцима. Исправа је писана посве ружном стилизацијом и језиком, те је тешко разумјети.

10. Једна исправа цара Мехмода II. (1451.-81.) налази се у пријепису, који је учинио Мароје Птичић логофет дубровачки из самог царевог листа, како се види из његове биљешке на дну пријеписа. Мароје био је писар у Дубровнику осам годишта од 1474. до 1482. Изворно писмо писано је 3. јануара без године (1477?), те цар пише да су поклисари херцега Влатка били на састанку с дубровачкијем поклисарима и ту да су они тужили и искали од Дубровчана четири тисуће перпера од дохотка за Конавле и 19 тисућа дуката од поклада. Али да је он пронашао, да ништа нијесу дужни Дубровчани. Заповиједа им да му даду тисућу дуката као намиру и да он не смије више ништа искати. Налаже напокон Дубровчанима да више не помагају Жарка и да га не примају.